

1982/83:146

Måndagen den 16 maj

Kl. 11.00

1 § Justerades protokollen för den 4, 5 och 6 innevarande månad.

2 § Meddelande om svar på interpellation 1982/83:134

Anf. 1 Socialminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Med hänvisning till 6 kap. 1 § i riksdagsordningen vill jag meddela att jag har kommit överens med Rune Gustavsson om att hans interpellation 1982/83:134 om innebörden av begreppet frihet i visst uttalande kommer att besvaras måndagen den 30 maj.

3 § Svar på interpellation 1982/83:127 om tidpunkten för offentliggörande av innehållet i proposition till riksdagen

Anf. 2 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö har frågat, i anledning av att en presskonferens föregick överlämnandet till riksdagen av kompletteringspropositionen, om regeringen avser att härnäst iaktta normal hövlighet gentemot riksdagen i detta hänseende.

Det är min uppfattning att en proposition normalt bör finnas tillgänglig i riksdagen när dess innehåll offentliggörs genom pressmeddelande eller vid presskonferens.

I fråga om kompletteringspropositionen kunde vi dock konstatera att det i massmedia publicerades en rad uppgifter om propositionens förmodade innehåll. Till stor del var dessa felaktiga. Det ledde i sin tur till en diskussion om centrala ekonomisk-politiska frågor som grundade sig på dessa felaktiga uppgifter. I det läget fann regeringen det rimligt att hålla en presskonferens, vid vilken relativt utförliga pressmeddelanden lämnades ut, några dagar innan propositionen överlämnades till riksdagen.

Måndagen den
16 maj 1983

*Om tidpunkten
för offentliggöran-
de av innehållet
i proposition till
riksdagen*

Anf. 3 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Tillåt mig framföra ett tack till statsministern, inte bara för svaret utan också för att han svarat själv och inte genom ombud. Det är inte varje dag som en representant för det parlamentariska fotfolket står öga mot öga med landets statsminister.

Jag konstaterar med tillfredsställelse att statsministern i sitt svar i princip bekräftar att en proposition bör finnas tillgänglig i riksdagen när dess innehåll offentliggörs. Jag uppfattar uttrycket "tillgänglig i riksdagen" så, att den bör vara distribuerad till riksdagens ledamöter, inte bara att den i ett exemplar lämnats till kammarkansliet. Det är möjligt att detta kan innebära en skillnad på någon dag.

Min fråga till statsministern har inte haft någon partipolitisk innebörd. Jag ställde en motsvarande fråga till statsminister Ullsten för fyra år sedan. Jag fick då svar av statsrådet Carl Tham. Vid den debatt som därvid utspann sig i kammaren rådde enighet mellan företrädare för socialdemokraterna, centerpartiet och moderaterna i fråga om kravet att riksdagen skall få tillgång till propositioner samtidigt med eller i omedelbar anslutning till offentliggörandet av deras innehåll i massmedia. Detta torde också vara den uppfattning riksdagens konstitutionsutskott haft och har, och det är som ledamot av detta utskott jag nu reagerat mot att det kunnat föras en pressdebatt om "kompletteringspropositionen" på basis av en presskonferens, som tycks ha ägt rum onsdagen den 20 april, medan den ifrågavarande propositionen – dagtecknad den 14 april – fortfarande inte var "tillgänglig" när jag den 25 april på eftermiddagen lämnade riksdagshuset. Det känns egendomligt och olustigt för oss riksdagsmän att uppleva att vi, i kontakten med andra medborgare, som förutsätter att vi skall känna till innehållet i en av de viktigaste propositionerna under året, måste svara att vi inte vet hur det förhåller sig eftersom vi inte fått propositionen.

Nu säger statsministern att presskonferensen anordnades därför att massmedia i förtid publicerat en del felaktiga uppgifter om propositionens förmodade innehåll. Detta innebär, såvitt jag förstår, att massmedierna genom en sådan taktik även i framtiden skulle kunna provocera regeringen att ordna presskonferenser innan propositioner överlämnas till riksdagen. Sådant vore inte bra.

Vid debatten 1979 diskuterade vi också om man skulle kunna tänka sig att riksdagens ledamöter i varje fall skulle få ett exemplar av de pressmeddelanden som lämnats ut vid sådana presskonferenser. Bertil Fiskesjö, som 1979 var konstitutionsutskottets ordförande, var då avvisande till en sådan tanke, och jag ger nog honom rätt. Riksdagen kan faktiskt ställa krav på att få tillgång till hela sanningen, inte bara valda delar av den. Om en regering, eller enskilda statsråd, vill ge publicitet åt förslag som är under beredning, bör det ske på ett sådant sätt att massmedierna inte kan framställa saken som att en proposition blivit avlämnad till riksdagen. I det fall det här gäller var besluten tydligen tagna den 14 april, sex dagar före presskonferensen och en vecka före tidningarnas ledarkommentarer. Ytterligare fem dagar förflöt sedan innan riksdagens ledamöter fick del av propositionen.

*Om tidpunkten
för offentliggöran-
de av innehållet
i proposition till
riksdagen*

När statsministern nu i princip medgett att propositioner "normalt" bör finnas tillgängliga "i riksdagen" – vilket jag tolkat som "för riksdagens ledamöter" – vid den tidpunkt då innehållet offentliggörs för massmedia, är vi rimligtvis överens i sak, och det är bra. Frågan är dock vad riksdagen kan acceptera som "icke normalt". Det naturliga vore väl – om massmedierna är ute och laborerar med felaktiga uppgifter – att man dementerade felaktigheterna och bad massmedierna ge sig till tåls till dess adressaten, dvs. riksdagen, verkligen fått den proposition det gäller. Det är för mitt sätt att se orimligt att framför allt pressen skall kunna föra en debatt över riksdagsmännens huvuden utan att riksdagsmännen har möjlighet att delta i den annat än på den hypotetiska grunden att vad som står i tidningarna till äventyrs kan förmodas vara någorlunda riktigt. Jag vågar därför föreslå statsministern att inte låta sig provoceras till prematura presskonferenser på grund av felaktiga uppgifter i massmedia, utan att i stället, om så anses behövligt, dementera felaktigheterna.

Herr talman! Den här incidenten kastar också ett visst ljus – eller skall man kanske hellre säga en skugga? – över relationerna mellan riksdagen och massmedierna, mellan vad en förutvarande ordförande i konstitutionsutskottet karakteriserat som den nya "första" och den gamla "tredje" statsmakten. Samtidigt med att vår nya författning givit riksdagen en konstitutionell förstaplansroll förefaller det mig som om riksdagen i det allmänna medvetandet sjunkit ned till en tredjeplansroll. Det är hos regeringen och hos massmedierna som de starkaste och mest betydelsefulla resurserna för opinionsbildning och samhällsförvandling numera finns. I dessa dagar har röster på nytt höjts för en omprövning av riksdagens arbetsformer. Vi bör nog ta dem på allvar. Av självbevarelsedrift borde måhända också parlamentet fundera litet på sin egen marknadsföring. Större omsorg borde nog ägnas åt att få massmedierna att ge en fylligare och mera informativ redovisning av vad som skrivs och sägs i riksdagen och om innebörden av de beslut som riksdagen fattar. Återflyttningen till Helgeandsholmen borde kunna ge osökta tillfällen till nya grepp. En uppstramning av aktiviteten fram till 550-årsjubileet vore kanhända på sin plats.

Herr talman! Min interpellation betingades, jag upprepar det, inte av några partipolitiska avsikter, utan av omsorg om riksdagens ansvar och värdighet, sådana de kan härledas ur vår författning. Kanske är det mera naturligt för en medlem av ett oppositionsparti att slå vakt om detta än för ett regeringsparti. I grunden borde det emellertid vara lika angeläget för alla, som här företräder en parlamentarisk demokrati.

Anf. 4 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Jag tycker nu att Gunnar Biörck i Värmdö har rätt i det mesta av vad han säger. Vi har anledning att värna om – och om möjligt förbättra – riksdagens ställning i det allmänna medvetandet. Det är viktigt att propositioner föreligger hos riksdagens ledamöter samtidigt med att regeringen offentligt publicerar propositionernas innehåll.

Principiellt har jag således absolut inga invändningar mot Gunnar Biörcks

***Meddelande om
interpellationssvar***

resonemang. Nu vet jag de svårigheter som i praktiken uppstår i vissa fall. De har att göra med den tid som här förgår.

Regeringen fattar, efter omsorgsfulla förberedelser och kollektiva ansträngningar, ett beslut i en fråga. Sedan går det en viss tid innan tryckningsförfarande och sådant är färdigt så att propositionen kan läggas fram för riksdagen. Under tiden publiceras det en rad saker i tidningarna. Det har blivit fler sådana publiceringar genom de fackliga förhandlingar som skall äga rum. Via dessa fackliga förhandlingar får ofta ledamöter av riksdagen del av förslagen i alla detaljer, sägs det. Då utsätts också oppositionen för frestelser att på olika sätt blockera ett kommande förslag genom att gå ut och säga sin mening. Därefter – på grundval av kanske felaktiga uppgifter – rycker företrädare för regeringen eller regeringspartier ut till försvar för en icke existerande standpunkt. Sedan kommer så småningom, i efterhand, äntligen en proposition.

Detta blir stundom en nästan outhärdlig provokation. Jag tror inte att någon regering i alla situationer kommer att kunna motstå den provokationen. Det kommer alltså även i framtiden, skulle jag kunna tänka mig, att kunna inträffa sådana här situationer. Men jag delar Gunnar Biörcks mening att man bör försöka stålsätta sig så långt möjligt.

Jag skall gärna säga till Gunnar Biörck att vi sedan hans interpellation väcktes har gjort en genomgång av publiceringstider och tidpunkten för framläggande för riksdagens ledamöter. Det finns skäl att strama åt rutinerna här, så att sådana här fall av förtida publicering absolut icke blir rutin och endast förekommer i enstaka fall, då man inte har kunnat hantera situationen på ett annat sätt.

Anf. 5 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag tar med tacksamhet emot de besked statsministern här har givit. Det är trevligt när vi i kammaren kan komma överens om saker och ting på ett lugnt sätt, och jag har i princip ingenting att tillägga. Jag förstår att det kan uppstå läckor, och statsministern har här anvisat en tänkbar möjlighet för sådana läckor, som kanske är något som vi i fortsättningen får anledning att fundera ytterligare på. Än en gång tack!

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Meddelande om svar på interpellation 1982/83:136

Anf. 6 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningen 6 kap. 1 § får jag meddela att jag på grund av resor inte är i tillfälle att besvara Kerstin Ekmans framställda interpellation om anpassning av värnpliktigas inryckningsdag till skol- och universitetsutbildningen inom föreskriven tid. Jag avser att besvara interpellationen måndagen den 30 maj.

5 § Svar på fråga 1982/83:443 om lämpligheten av att privata näringslivet bekostar statliga tjänster

Nr 146

Måndagen den
16 maj 1983

Anf. 7 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Margó Ingvardsson har frågat sjukvårdsministern om hon anser att det är lämpligt att det privata näringslivet direkt bekostar statliga tjänster.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Samarbetet mellan högskolan och näringsliv bedrivs i dag i olika former. En av dessa är att ett företag, som har intresse av att grundforskning bedrivs på ett visst område, erbjuder sig att bidra till finansieringen av sådan forskning och träffar avtal med en högskoleenhet om sådant bidrag. Ibland kopplas bidrag till villkoret att en tjänst som professor skall inrättas. Om regeringen och riksdagen bedömer att det föreslagna forskningsområdet är av väsentligt intresse, kan då en tjänst som professor inrättas i vanlig ordning. Företaget täcker sedan helt eller delvis kostnaderna för tjänsten.

Det förhållandet att en tjänst finansieras av delvis andra medel än statliga påverkar således inte gången för inrättande av tjänsten och får givetvis heller inte påverka tillsättningsförfarandet. Likaså skall forskningen inom ramen för tjänsten bedrivas under samma villkor och granskas på samma sätt som den forskning som bedrivs inom ramen för andra tjänster inom högskolan.

Någon skillnad beroende på finansieringsform skall således inte finnas i något avseende. I detta läge anser jag det naturligt att varje erbjudande av det aktuella slaget provas på sakliga grunder inom ramen för planeringen av högskolans forskning och forskarutbildning.

Anf. 8 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! AB Fortia är ett företag som har intressen i läkemedelsbranschen. Bl. a. har man intresse i tillverkningen av kontaktlinser. Det företaget har nu erbjudit sig att bekosta en personlig professur för en namngiven läkare i en specialitet inom ögonvården. Såvitt jag förstår strider detta mot statsrådets uppfattning att sådana kontakter mellan näringslivet och högskolorna inte skall påverka tillsättningsförfarandet. Jag undrar om detta faktum kan få statsrådet att ändra uppfattning i frågan.

Vi har inte riktigt samma mening här. Jag tycker inte att det är förtroendeingivande om det privata näringslivet bekostar tjänster som så att säga utnyttjas i forskningssyfte. Det går inte att helt göra sig fri från misstanken att det inte bara är intresse för det allmännas bästa som får företaget att betala de här pengarna. Det är nog snarare så att dess egna intressen överväger.

Jag undrar om statsrådet delar min uppfattning att det här förfarandet pekar på nödvändigheten av att samhället övertar läkemedelsbranschen och sjukvårdsmaterielindustrin. På så sätt skulle vi undvika den här olyckliga sammankopplingen mellan de privata intressena och samhällets intressen.

*Om lämpligheten
av att privata näringslivet
bekostar
statliga tjänster*

**Måndagen den
16 maj 1983**

***Om procedur-
reglerna vid val
av universitets-
rektorer***

Anf. 9 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Det enskilda fall som Margó Ingvardsson här tog upp är jag förhindrad att diskutera. Vad jag här vill göra är att klargöra den principiella inställningen. Jag anser inte att universitet och högskolor måste säga nej tack till gåvor och donationer. Däremot är det viktigt att man är observant på att det faktum att en tjänst delvis finansieras med andra medel än statliga inte får påverka vare sig gången i tillsättningen eller själva tillsättningsförfarandet. Det gäller självfallet också om det skulle bli fråga om en personlig professur.

Anf. 10 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! Självfallet är inte heller jag emot att det privata näringslivet gör donationer till samhället. Men det kan ju ske på andra sätt, som kanske är litet diskretare och trevligare än det här. Man kan anonymt donera pengar till samhällsnyttig forskning.

Det är klart att min fråga är föranledd av en speciell situation, nämligen av att ett företag donerar pengar till en personlig professur. Jag kan inte komma ifrån en känsla av att innehavaren av den personliga professuren kommer att utsättas för en viss påverkan från företaget, att gå företagets intressen till mötes.

Det vore verkligen olyckligt om detta skulle få den följden inom andra delar av samhället att tjänster, som vi är vana att samhället svarar för, skall bekostas direkt av det privata näringslivet och att det privata näringslivet på så sätt får en möjlighet att kontrollera den forskning som bedrivs i samhällets regi.

Statsrådet svarade inte heller på min fråga om hon delar min uppfattning, att samhället helt bör överta vissa av de branscher som är knutna till sjukvården.

Anf. 11 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Den sista frågan får Margó Ingvardsson ta upp i annan ordning. Jag har gett besked om vissa principer som gäller högskolan. Jag tror inte att förstatligandet av läkemedelsindustrin passar i det här sammanhanget.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på fråga 1982/83:458 om procedurreglerna vid val av universitetsrektorer

Anf. 12 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Birger Hagård har frågat mig vilka regeringens motiv är för att mitt under pågående val av universitetsrektorer ändra procedurreglerna, och om universitetsstyrelsens ökade betydelse på valförsamlingens bekostnad är ett led i strävandena att öka politikerinflytandet vid universiteten.

Den aktuella ändringen har gjorts på initiativ av universitets- och högskoleämbetet (UHÄ). UHÄ ansåg det otillfredsställande att en av de grupper som ingår i högskolestyrelsen, nämligen företrädarna för allmänna intressen, i vissa fall inte alls kom att deltaga vid avgivandet av förslag till vem som skulle bli högskoleenhetens främsta företrädare, som regel också högskolestyrelsens ordförande. Enligt de äldre bestämmelserna kunde högskolestyrelsen nämligen besluta att förslaget skulle avges till regeringen av en valförsamling. Mot den bakgrunden föreslog UHÄ i en skrivelse i november 1982 att förslag till rektor i fortsättningen alltid skulle avges av högskolestyrelsen, som i sin tur kunde inhämta förslag från en valförsamling.

Regeringen anslöt sig till UHÄ:s uppfattning, men ansåg med hänsyn till frågans principiella karaktär att denna borde anmälas för riksdagen, vilket skedde i årets budgetproposition. Högskoleenheterna informerades dock redan i december om regeringens avsikt att ändra bestämmelserna. Vidare informerades rektorsämbetena i februari att samtliga förslag om förordnande av rektor fr. o. m. den 1 juli 1983 skulle handläggas enligt den nya ordningen.

Ändringen i högskoleförordningen beslutades den 23 februari och trädde i kraft den 29 mars.

Regeringen har, sammanfattningsvis, i god tid informerat om den aktuella förändringen och för sin del inte haft några andra motiv än det som låg till grund för UHÄ:s förslag.

Anf. 13 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern för svaret på min fråga. Det hon anger som motiv är egentligen vad som redan är känt från budgetpropositionen. Jag kan alltså konstatera, att alldeles oavsett om UHÄ i det här fallet är den formella expeditören av förslaget, är de ändrade reglerna för tillsättande av universitetsrektor ett utslag av den socialdemokratiska regeringens högst medvetna och ökade politisering av universiteten och högskolorna.

Tidigare har vi under 1970-talet haft en rad diskussioner om hur demokratisering skulle kunna ökas vid universiteten och högskolorna. Det har gjorts det ena experimentet efter det andra. I universitetsdemokratis namn har de närmaste intressenterna tidigare getts en reell möjlighet att påverka valet av rektor för högskolor och universitet, främst genom en valförsamling som till två tredjedelar bestått av företrädare för de anställda och till en tredjedel av företrädare för de studerande.

I budgetpropositionen har det sagts, som statsrådet här framhåller, att om en valförsamling nominerar en rektorskandidat, så har de allmänna intressena ingen möjlighet att påverka förslaget. Det duger alltså inte att låta universiteten och högskolorna behålla den här friheten, utan det är politikerna som skall ha avgörandet i sin hand. Därför ändrar man helt sonika det hela därhän, att universitets- eller högskolestyrelsen under alla omständigheter måste yttra sig över förslaget från valförsamlingen.

*Om procedur-
reglerna vid val
av universitets-
rektorer*

Demokrati och frihet vid universiteten och högskolorna är alltså något som enbart kan tolereras om kontrollen, dvs. politikerkontrollen, är fullständig. Det blir den ju den dag som – om det som föreslås i en särskild departementspromemoria går igenom – högskolestyrelserna kommer att ha en majoritet av politiker.

Men varför då denna brådska med att ändra reglerna just nu, när man ändå skall ändra på de institutionella reglerna över hela linjen? Hade man inte kunnat vänta? Detta har ställt till åtskilligt med ohägn, och det har skapat vantrivsel vid universiteten och högskolorna. Det är någonting som man kanske inte bör bortse från. Varför har man över huvud taget inte utfärdat några övergångsbestämmelser?

I åtminstone två fall – det gäller Lund och Linköping – faller det här rakt mellan två stolar. Det gäller också mindre högskolor – Chalmers tror jag har klarat av det enligt den gamla proceduren.

I Lund arbetar f. n. en valförsamling. Där utgår man ifrån att dess förslag skall vidarebefordras utan vidare av styrelsen. I Linköping har det varit åtskilligt av ett problem. Där har hela denna procedur lett till att man fått åtskilligt av diskussioner. Man har inte varit på det klara med hur proceduren skulle gå till, och man har inte känt till hur man skulle yttra sig. Jag vore tacksam om statsrådet kunde klargöra hur man egentligen skall tolka bestämmelserna.

Anf. 14 Utbildningsminister LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Situationen är inte konstigare än att såväl de direkt berörda – anställda och studerande vid universitet och högskolor – som allmänföreträdare bör få vara med och påverka rektorsvalet. Det får de också med den här proceduren.

Anf. 15 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Dock kan det konstateras i detta sammanhang att man inte vetat hur man skulle göra. Vad har man över huvud taget yttrat sig över? Man har fått frågan på återremiss från regeringen, och det har tagits till intäkt för att det skulle vara fråga om personliga röstningar. Huvuden har rullat fram och tillbaka, och det har i Linköping blivit smått kaotiskt.

Var det meningen att det bara skulle vara en formell remiss, eller var det någonting ytterligare som låg bakom? I Linköping har det inträffat att valförsamlingen med 36 röster mot 23 ställt sig bakom en kandidat. Men sedan har styrelsen förordat minoritetskandidaten, som därefter blivit regeringens förslag. Var det en rent formell remiss eller vad var man egentligen ute efter? Hade det varit korrekt om universitetsstyrelsen i Linköping bara hade yttrat sig en gång till över det förslag som förelåg från valförsamlingen?

Här har man alltså förordat en ny kandidat och inte bara yttrat sig över det förslag som förelåg.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 16 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Karl Erik Eriksson har frågat mig om jag avser att införa bestämmelser som innebär att företag som övergår till inhemska bränslen befrias från oljelagringskyldighet.

Nuvarande metod för beräkning av företagens lagringsskyldighet av eldningsolja medför att företag som minskar sin förbrukning av olja får en lagringsskyldighet som överstiger vad en lagringsskyldighet, beräknad på aktuell förbrukning av olja, skulle inneburet. Denna eftersläpningseffekt varar i fyra år. För ett företag som helt övergår till att använda andra bränslen än olja blir eftersläpningen två år.

Utredningen om översyn av det löpande oljelagringsprogrammet (H 1982:04), den s. k. 1983 års kontrollstation, har i uppdrag att bl. a. undersöka möjligheterna att lindra verkningarna av lagringsskyldigheten för företag med minskad försäljning eller förbrukning av olja, däribland företag som går över från användning av olja till användning av andra energislag. Utredningens arbete skall vara avslutat vid utgången av år 1983.

När 1983 års kontrollstation har redovisat sina överväganden kommer regeringen att ta ställning till möjliga förändringar i nuvarande system. Jag vill emellertid framhålla att jag finner sådana förändringar angelägna.

Anf. 17 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Herr talman! Jag tror att statsrådet Birgitta Dahl och jag är helt överens om att det är värdefullt om så många kommuner och företag som möjligt övergår till att använda inhemska bränslen i stället för importerad olja. De bestämmelser som vi nu har stimulerar sannerligen inte en sådan utveckling. Ett företag som har gjort stora investeringar för att kunna använda inhemska bränslen får trots detta ligga med ett dyrbart oljelager. Sedan jag ställde den här frågan har jag hört flera exempel på detta. Ett exempel är ett medelstort företag som nu under två års tid får hålla med 25 000 m³ olja i lager. Om vi antar att varje kubikmeter är värd 2 000 kr., så innebär det att 5 milj. kr. är bundna för detta medelstora företag. Det är en ränteutgift på 600 000–700 000 kr. per år. Det är klart att det är en väldig börda.

Jag skulle vilja säga att det sannerligen inte är *tack vare* gällande bestämmelser som företag övergår till inhemska bränslen; det är bra att de gör det *trots* den börda som lagringsskyldigheten innebär.

Jag vill tacka statsrådet Birgitta Dahl för svaret och jag tycker att det är ett positivt svar. Jag tackar alldeles särskilt för det sista stycket, där statsrådet erinrar om 1983 års kontrollstation. Hon säger att när den "har redovisat sina överväganden kommer regeringen att ta ställning till möjliga förändringar i nuvarande system". Jag vill betona statsrådets sista mening: "Jag vill emellertid framhålla att jag finner sådana förändringar angelägna."

Jag tolkar den sista meningen som ett löfte att statsrådet Birgitta Dahl, som

Måndagen den
16 maj 1983

Om ändrade regler för oljelagringsskyldighet

ansvarig för dessa frågor, kommer att verka för att ändringar i gällande bestämmelser kommer till stånd ganska snart.

Anf. 18 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vill gärna svara Karl Erik Eriksson att jag är väl medveten om de problem som detta leder till för enskilda företag och kanske också när det gäller övergången till inhemska bränslen. Det är också mot den bakgrunden som översynen pågår.

Jag har också haft många kontakter med berörda företag och branschorganisationer. Samtidigt vill jag ändå understryka att de riktlinjer som gäller nu har fastställts av riksdagen så sent som för två år sedan. Det skedde mot bakgrund av önskemålet att garantera vår säkerhet när det gäller oljeförsörjningen också i olika krissituationer. Den lagringsskyldighet som företagen har syftar inte bara till att klara deras egen försörjning i en kris. Den skyldigheten är en del av Sveriges samlade säkerhetssystem på det här området. Om en omläggning skall ske, måste den ske på ett sådant sätt att de här säkerhetskraven tillgodoses.

Jag kan försäkra Karl Erik Eriksson att den översyn som nu pågår tar hänsyn både till beredskapssynpunkterna, till önskemålet att främja en övergång från olja till inhemska bränslen och till industrins situation.

Anf. 19 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Herr talman! Tack för de här sista positiva synpunkterna. Vi är överens om att en ändring bör ske i sådant tempo att vi har trygghet när det gäller beredskapen. Vi är helt överens.

Det är inte bara en minskad oljeimport som är värdefull. När vi nu i stor utsträckning försöker övergå till inhemska bränslen, är det också värdefullt att vi stimulerar företagen att övergå till sådana. F. n. finns det ett överskott på flis. Jag vågar säga att det i mitt hemlän finns rader av, eller i varje fall flera entreprenadföretag som har satsat på detta och som inte har tillräcklig avsättning utan har det besvärligt ekonomiskt. Några företag har den senaste tiden gått i konkurs. Detta skulle vi kanske ha kunnat undvika om det funnits någon stimulans som gjorde att man utnyttjade inhemskt bränsle av typ flis, pellets och liknande i större utsträckning.

Jag har förståelse för att det blir en viss övergångstid, men jag skulle vilja fråga statsrådet Dahl: Om den förändring som statsrådet är positiv till och som jag önskar, och som jag utgår ifrån att regeringen kommer att arbeta för, sker efter 1983 års kontrollstation, hur lång tid kommer det då att ta innan man kan säga till företagen att de inte behöver ha denna lagringsskyldighet som är så betungande ekonomiskt?

Anf. 20 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Förändringar av det här slaget tar tid, av skäl som jag tror att Karl Erik Eriksson känner till lika väl som jag.

Med nuvarande regler måste överstyrelsen för ekonomiskt försvar före den 1 juli i år ge besked om vilken inlagringsskyldighet som företagen skall ha

1984. Företagen behöver det helt enkelt för att kunna göra praktiska dispositioner av olika slag. Sverige behöver det för att klara sina internationella och sina interna åtaganden ur beredskapssynpunkt.

Parallellt med detta arbetar vi nu mycket intensivt med introduktionen av inhemska bränslen. Men kommuner och andra som skall gå över till sådana bränslen behöver också bygga om och t. o. m. nyinvestera i nya anläggningar. Inte heller detta är något som man gör på några veckor, eller ens på några månader. Den beslutsprocessen tar tid i både industrin och kommunerna. Vi driver på i den här frågan.

Jag kommer om ett par veckor att besvara en interpellation av Bertil Jonasson om de inhemska bränslena och flisen, och då får vi närmare utveckla det här. Men förändringar över en natt är inte möjliga – vi skall se till att det här sker i bästa ordning.

Anf. 21 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Herr talman! Jag skall lyssna intensivt på det interpellationssvar som statsrådet nämnde och jag hoppas att det är lika positivt. Statsrådet säger att kommuner och andra måste ha tid på sig. Om jag har tolkat bestämmelserna rätt är de kommunala värmeverken genom dispens befriade från oljelagringskyldighet. Min reflexion är: Om övergångstiden blir mycket lång, vore det då inte tänkbart att ge dispenser även till företag – medelstora företag som har enorma bördor på grund av att de binder upp stora kapital och förlorar stora summor i räntor?

Anf. 22 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Skälet till att man har gett dispens till kommuner är att värmeverkens tvångslager, till skillnad från industrins, i första hand är avsedda för deras egna behov i en eventuell krissituation. Om man däremot skulle få en mycket omfattande dispensgivning till industrierna, skulle vår generella beredskapssituation kunna påverkas. Vi måste se till att vi kan klara den på ett riktigt sätt, och det är därför den här översynen nu pågår.

Anf. 23 Tredje vice talman KARL ERIK ERIKSSON (fp):

Herr talman! För mig framstår det som om kommunala värmeverk och industrier i det här fallet borde jämföras. Det är inte riktigt rimligt att svensk företagsamhet skall ha lagringskyldighet för den svenska oljan.

Anf. 24 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Får jag än en gång påminna om att de riktlinjer som gäller har riksdagen enhälligt fastställt på förslag av den dåvarande mittenregeringen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 146

**Måndagen den
16 maj 1983**

Om ändrade regler för oljelagringskyldighet

*Om planerna för
avveckling av
kärnkraften*

8 § Svar på interpellation 1982/83:137 om planerna för avveckling av kärnkraften

Anf. 25 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Pär Granstedt ställer följande fråga till mig: Vilken beredskap finns, eller är statsrådet beredd att medverka till, för den situation som kan uppstå om kärnkraften av tekniska skäl måste avvecklas betydligt tidigare än till år 2010.

En av utgångspunkterna för regeringens energipolitik är riksdagens beslut, som innebär att kärnkraftverken skall utnyttjas under sin tekniska livslängd och att den sista reaktorn skall stängas senast år 2010. Säkerhetsaspekter skall avgöra den ordningsföljd enligt vilken kärnkraftsblocken skall tas ur drift. Särskilda säkerhetsstudier genomförs med vissa tidsmellanrum för varje reaktor. Kärnkraftverkens säkerhet följs dessutom löpande av statens kärnkraftinspektion.

Om en sådan situation skulle uppstå att något eller några kärnkraftsblock måste ställas av i förtid kan nödvändig elproduktion klaras, om än till väsentligt högre kostnader och ökat oljeberoende, eftersom elförsörjningen i dag och den närmaste framtiden kännetecknas av en relativt god tillgång till el. Det finns reserver i oljeeldat mottryck och i oljeeldad kondens. Inom ramen för det nordiska elsamarbetet finns möjligheter att minska elexporten och öka elimporten. På användarsidan har vi när det gäller nytillkommande elvärme ställt kravet att alternativa möjligheter till uppvärmning normalt skall finnas. För de elpannor som införs i fjärrvärmesystem och i industrier förutsätts att alternativa värmekällor finns. Dock vill jag understryka att följderna av ett ökat oljeberoende och högre elkostnader blir kännbara för samhället.

Om det skulle inträffa att ett flertal av kärnkraftsblocken av säkerhetsskäl måste avvecklas i förtid är det ofrånkomligt att detta medför sådana störningar i elleveranserna att det svenska samhället drabbas mycket svårt. Sannolikheten för en sådan händelse, som om den inträffar säkert ej kommer att vara en isolerad svensk företeelse, måste emellertid bedömas som mycket liten. Det är dock angeläget att vi har en handlingsberedskap inför en sådan situation.

Det ingår i arbetet för 1981 års energikommitté (Dir 1981:62) att belysa konsekvenserna för kraftförsörjningen om några kärnkraftsblock skulle behöva avvecklas i förtid. Det fortsatta arbetet får utvisa i vad mån kommittén behöver utveckla detta ytterligare. Jag utgår från att kommittén redovisar de åtgärder den bedömer nödvändiga.

Anf. 26 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Dahl för svaret på min interpellation. Tyvärr fick jag det i min hand först i dag, vilket gör att jag inte har kunnat ägna det den analys som det naturligtvis vore värt. Det här är ingenting som jag i och för sig vill lasta statsrådet Dahl för: tydligen har det skett någon miss. Men eftersom det är andra gången på ett halvår som jag har

råkat ut för att få ett interpellationssvar samma dag som debatten äger rum, finns det kanske anledning för regeringskansliet att se över sina rutiner på det här området så att svaren kan komma fram i tid.

Den planering som gäller för vår energipolitik förutsätter i stort sett att kärnkraftverken skall ha en sådan teknisk och ekonomisk livslängd att vi kan använda kärnkraft här i landet till år 2010. Men det är naturligtvis inte alldeles säkert att det blir på det sättet. Vi har kunnat konstatera att många kärnkraftverk har problem, och framför allt gäller det Ringhalsreaktorerna. Vi har sett läckageproblem i Ringhals 2 och 3, och vi har problem med resteffekt kylsystemet i Ringhals 1 på grund av sprickbildning.

De bekymmer som vi har upplevt i Sverige är inte unika för oss, utan man har sett likartade problem i andra länder också, problem som alltså hänger samman med utmattning i godset, tendens till sprickbildning osv. Det här kanske är ganska måttliga bekymmer. Det kan mycket väl hända att detta bara kommer att beröra få reaktorer och att problemen är lätta att bemästra. Men det kan också visa sig att de tekniska problemen i kärnkraftverken är av betydligt större omfattning. Det kan visa sig att den tekniska och ekonomiska livslängden för våra kärnkraftverk är betydligt kortare än vad man vid tidigare beslut har förutsatt.

Man bör här ta hänsyn till det faktum att kärnkraftverk inte är särskilt väl ägnade att lappa och laga på. Vi har rigorösa säkerhetsregler, som bygger på att man måste hantera kärnkraftverk med särskilt stort allvar. Arbetsbetingelserna är inte heller de bästa när man skall laga kärnkraftverk, i varje fall inte om det skulle uppstå fel i de delar av kärnkraftverken som är radioaktivt besmittade. Detta gör att vi inte kan utesluta en utveckling där vi av ekonomiska och säkerhetsmässiga skäl måste avveckla kärnkraftverken betydligt tidigare än vad man tidigare förutsatt.

Frågan är då vilken beredskap vi har för att hantera en sådan situation på ett tillfredsställande sätt. Det finns naturligtvis på detta område en betydande reserv här i landet, vilket är allom bekant och även framgår av svaret. Vi kan köra i gång oljekondenskraftverk och kanske också gasturbiner för att producera en del av den el vi behöver. Vi kan öka vår oljeimport, och vi kan, med någon tidsutdräkt, forcera kolintroduktionen. Men – och det framgår också av svaret – det här är inte en problemfri hantering. Energiministern understryker i sitt svar att en sådan utveckling skulle kunna drabba vårt samhälle mycket svårt.

Denna kunskap – förvisningen om att detta skulle kunna leda till svåra problem i vårt samhälle – gör det naturligtvis nödvändigt med en ordentlig handlingsberedskap. Man kan naturligtvis ha olika meningar om sannolikheten för att en sådan situation skall uppstå. Energiministern anser sannolikheten vara mycket liten. Jag har pekat på att det finns faktorer som gör att den kanske ändå inte är så liten. Det borde i alla fall finnas tillräckligt starka skäl för att ha ett ordentligt planeringsalternativ som utgår från förutsättningen att kärnkraften inte blir så långlivad som till år 2010. Det borde finnas anledning att i grunden analysera hur vi bäst förbereder oss för en sådan eventualitet och att göra de negativa konsekvenserna så små som möjligt.

Nr 146

Måndagen den
16 maj 1983

*Om planerna för
avveckling av
kärnkraften*

*Om planerna för
avveckling av
kärnkraften*

Det handlar t. ex. om att undvika att vi får ett alltför stort elberoende; att vi inte skapar en situation där vi måste ta i bruk kondenskraftverk och gasturbiner osv. om kärnkraften skulle falla bort. Det handlar också om att vi måste undvika att den rikliga tillgång på el som vi har just nu – det elöverskott som man kan säga att vi har – leder till att de alternativa, inhemska bränslena inte kommer fram och till att hushållningsinsatserna inte görs i den omfattning som vore önskvärd. Vi måste se på denna situation med ganska stort allvar. I föregående debatt illustrerades detta av tredje vice talmannen utifrån den värmländska situationen, där företag som producerar inhemska bränslen i dag gör konkurs. I helgen har landshövdingen i Norrbottens län slagit larm om problemen för de inhemska bränslena. Det är alltså fara å färde.

Om det visar sig att de försök och satsningar som görs för att få till stånd en marknad för inhemska bränslen slår slint, kan det bli väldigt svårt att komma igen en annan gång. Detta gör att det finns behov av planering för en situation där kärnkraften avvecklas snabbare, där behovet av inhemska bränslen växer fram tidigare och där det är viktigt att hålla tillbaka utvecklingen av elberoendet.

Det här borde ha varit ett naturligt uppdrag för utredningen som arbetar på det här området, EK 81. F. n. uppfattar jag det så, att direktiven för den utredningen är för snäva för att utredningen skall kunna gå på djupet i frågan. Det antydde ju också i svaret på min interpellation att så är fallet. Frågeställningen blir naturligtvis då, om statsrådet är beredd att ge utredningen sådana tilläggsdirektiv att den i grunden kan utreda vilken handlingsberedskap vi behöver för att på ett bra sätt handskas med den situation som uppstår, om kärnkraften skall avvecklas tidigare än till år 2010.

Anf. 27 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vill börja med att påminna om det jag sade i mitt svar, nämligen att utgångspunkten för vårt handlande här är det beslut när det gäller kärnkraftens roll i den svenska folkförsörjningen som har fattats av svenska folket i folkomröstningen och av riksdagen efter folkomröstningen, nämligen både att utnyttja den, för den period det är fråga om att göra detta, samt att sedan avveckla den som långsiktig energikälla.

Centern, som hade en annan uppfattning i folkomröstningen, deklarerade i samband med riksdagsbeslutet att man naturligtvis skulle vara lojal med folkomröstningens resultat. Jag vill säga att det är mycket viktigt att vi alla uppträder på det sättet för att vi skall kunna lösa den här svåra uppgiften. Vad alla vet är ju att övergången till alternativ elproduktion blir dyr oavsett om den måste ske mycket snabbt eller långsamt, under en längre period. Men de flesta gjorde den bedömningen – och det medverkade till resultatet i folkomröstningen – att en mycket snabb omläggning skulle kosta samhället alltför mycket och att man inte skulle kunna klara den utan mycket svåra följder för samhället både ekonomiskt och socialt, och dessutom att det skulle vara praktiskt nästan omöjligt. Utgångspunkten för det resonemanget

var – det vill jag också påminna om – de förnyade studier av kärnkraftens säkerhetsproblem som hade genomförts efter olyckan på Three Mile Island.

Reaktorsäkerhetskommittén, liksom företrädarna för en majoritet av riksdagspartierna – och även, skulle det visa sig, svenska folket i folkomröstningen – kom fram till att det inte fanns anledning att göra någon omvärdering av kärnkraftens säkerhetsfrågor men däremot att skärpa säkerhetsbestämmelserna för verksamheten. Det var alltså det ställningstagande man kom fram till efter en utomordentligt hård och noggrann prövning efter Three Mile Island-olyckan, och det är på det som beslutet har grundats. Vi sade för vår del att hade man kommit fram till någon annan bedömning av kärnkraftens säkerhetsfrågor, då hade man också behövt ompröva hela programmet.

Nu har vi riksdagsbeslut som bygger på folkomröstningen och dessa omprövningar. Vi har också strängare säkerhetsbestämmelser, som resulterar i att man t. ex. vid ibland små och ibland svårare problem omedelbart stänger av anläggningarna och vidtar åtgärder för att höja säkerheten. Vi har återkommande säkerhetsstudier som skall genomföras tre gånger i varje reaktors beräknade livslängd. F. n. pågår sådana särskilda säkerhetsstudier vid Oskarshamn I, i höst påbörjas en säkerhetsstudie vid Ringhals II och i vinter en vid Ringhals I och nästa år vid Barsebäck I och II. Senare kommer de andra anläggningarna att bli föremål för samma prövning, varpå man börjar om från början.

Jag vill understryka att den prövning som sker naturligtvis är utomordentligt sträng, men varken de tillfällen då man på grund av problem har måst stoppa driften vid reaktorer för åtgärder eller de säkerhetsstudier som nu pågår har ju gett anledning till att någon har krävt en väsentlig omläggning av kärnkraftsprogrammet.

Det är alldeles riktigt att det är oerhört viktigt att vi även med hänsyn till det av riksdagen fastställda programmet för utnyttjande av kärnkraften skyndar på utvecklingen när det gäller inhemska bränslen och andra alternativ till kärnkraft och olja; att vi får ett grepp över det elutnyttjande för uppvärmning som vi har så att vi inte långsiktigt binder oss för kärnkraft eller för högt elberoende liksom att vi får en bättre kommunal energiplanering. En rad förslag i detta avseende har redan lagts fram av den sittande regeringen, och fler kommer att läggas fram under det kommande arbetsåret. Jag kan försäkra att arbetet härmed pågår intensivt.

När det sedan gäller de övergripande besluten om energiförsörjningen från 1990 fram till år 2010 så kommer ju riksdagen att få ta ställning till ett förslag 1985. Det förslaget förbereds av 1981 års energikommitté. Det är alldeles fel – och jag påstår inte heller något sådant i mitt svar – att det inte skulle kunna ingå i kommitténs arbetsuppgifter att behandla den fråga som Pär Granstedt tar upp. Det är dels formellt fel, dels också faktiskt fel. Jag var själv ledamot av denna kommitté fram till regeringsskiftet. Jag tog faktiskt initiativ i kommittén till att dessa frågor skulle studeras. Det finns inga som helst hinder i direktiven för det, och jag vet att de frågorna under vintern också

Nr 146

Måndagen den
16 maj 1983

*Om planerna för
avveckling av
kärnkraften*

*Om planerna för
avveckling av
kärnkraften*

varit uppe till genomgång och kommer att så förbli. Också de här frågorna kommer alltså att ingå i kommitténs övergripande bedömning. Något snabbare sätt att ta fram underlaget för en sådan bedömning och en sådan plan tror jag inte finns.

Däremot kommer vi inte att vänta till 1985 med åtgärder för att få bättre fart på alternativen beträffande hushållningen och den kommunala energiplaneringen. Förslag om sådana åtgärder kommer slag i slag nu.

Anf. 28 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Först och främst vill jag beträffande folkomröstningen säga att vi givetvis respekterar dess utslag. Jag har inte vare sig i min interpellation eller i kommentarerna till svaret ifrågasatt det. Men det är ju inte så att folkomröstningsutslaget tvingar oss att till varje pris driva kärnkraftverken till år 2010, om det t. ex. skulle visa sig att det är tekniskt och ekonomiskt oförsvärligt att göra så. Någon sådan klausul fanns inte med i folkomröstningen. Att åberopa det i denna debatt är därför kanske litet malplace-rat.

Vidare förde Birgitta Dahl apropå folkomröstningen ett resonemang om att folkomröstningsutslaget innebar att man inte omvärderade kärnkraftens säkerhetsfrågor. Det är möjligt att socialdemokraterna inte gjorde det, men att svenska folket inte gjort det tror jag är litet förhastat att säga. Faktum är ju att folkomröstningsutslaget innebar ett beslut om en visserligen sen men dock avveckling av kärnkraften. Det uppfattade jag som en ganska betydande omsvängning från socialdemokraternas sida. Socialdemokraterna har tidigare varit för en betydligt mer omfattande kärnkraftsutbyggnad, utan någon speciell bortre gräns. Under trycket av folkopinionen och debatten efter händelsen vid Three Mile Island gick socialdemokraterna med på att sätta en bortre gräns för kärnkraftens användning i vårt land och att sätta ett slutdatum för en kärnkraftsavveckling.

Jag håller med om att det är en avveckling som ligger orimligt sent i tiden ur säkerhetssynpunkt, men i folkomröstningen har det slagits fast att den bortre gränsen skall ligga där. Det är således ingenting att resonera om.

Men jag återkommer till frågan: Vad gör vi om det visar sig av tekniska och ekonomiska skäl omöjligt att fortsätta att driva kärnkraftverken till dess? Det är alltså det som jag efterlyser en beredskap för.

Då återstår naturligtvis frågan: Vilka möjligheter har EK 81?

Vad som sägs i svaret är att det ingår i arbetet för 1981 års energikommitté att belysa konsekvenserna för kraftförsörjningen om några kärnkraftsblock skulle behöva avvecklas i förtid, och att det fortsatta arbetet sedan får utvisa i vad mån kommittén behöver utveckla detta ytterligare samt dessutom att kommittén skall redovisa de åtgärder den bedömer nödvändiga.

Jag uppfattar detta som att kommittén inte i dag har i uppdrag att utreda och redovisa ett alternativ som bygger på en snabbare avveckling av kärnkraften än till år 2010. De uppgifter som jag under hand har fått om kommitténs arbete går också ut på att kommittén inte utreder något sådant avvecklingsalternativ. Mot bakgrund av vad jag har redovisat tycker jag att detta är beklagligt.

*Om planerna för
avveckling av
kärnkraften*

Sedan kan man naturligtvis resonera om vad som är ekonomiskt och oekonomiskt när det gäller att använda alternativa energikällor. Det är möjligt att våra uppfattningar går isär på den punkten. Men jag vill än en gång betona att en förutsättning för det resonemang som jag tog upp i min interpellation var den handlingsberedskap som vi behöver ha, om det visar sig att de bedömningar som tidigare har gjorts om kärnkraftens tekniska och ekonomiska livslängd inte håller streck. Jag menar att det finns vissa indicier som gör att det är berättigat att ställa frågor av det här slaget. Man skall naturligtvis inte vänta på utredningsresultat, innan man vidtar åtgärder för att påskynda utvecklingen av inhemska energikällor, och jag vill tillägga: skynda på energihushållningen här i landet. Jag har aldrig tyckt att det är godtagbart att utan vidare åberopa sittande utredningar som ursäkt för att inte göra någonting. Här noterar jag med tillfredsställelse att det kommer ytterligare förslag från regeringen. Behovet av insatser för att få fart på de alternativa energikällorna och energihushållningen är stort, vilket beror på den marknad som har skapats på grund av den billiga överskottselen.

Anf. 29 Statsrådet BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Får jag stillsamt påminna Pär Granstedt om att situationen när det gäller hushållning och alternativ och, om det uppfattas som en allvarlig brist, avsaknaden av en beredskapsplan – för en situation som den Pär Granstedt interPELLERAT om – också har ett visst samband med vad som på detta område hände under sex borgerliga regeringsår, eller rättare sagt vad som inte hände. Vi gör nu allt vad vi kan för att påskynda den praktiska utvecklingen på en rad områden. Jag kan bara konstatera att det var mycket illa beställt med den praktiska handlingskraften under de sex borgerliga åren, delvis därför att ni var så oeniga i just den här frågan. Det var nog mycket svårt för er att åstadkomma resultat. Nu är det litet lättare, och vi lägger inga fingrar emellan när det gäller att nå praktiska resultat.

Sedan är det ju självklart att man inte till varje pris skall utnyttja kärnkraften till år 2010, om, som Pär Granstedt antyder, säkerhetsfrågorna skulle behöva åsidosättas. Både riksdagsbeslut och andra beslut som styr utvecklingen går ju ut på att säkerhetsfrågorna skall vara avgörande. Men jag vill understryka följande. Den bedömning av säkerhetsfrågorna som gjordes 1979, 1980 och 1981 i samband med de viktiga beslut som då fattades var att någon grundläggande omvärdering av kärnkraften med avseende på säkerhetsaspekterna inte behövde göras med anledning av de nya säkerhetsstudier som gjordes efter händelserna på Three Mile Island. Detta finns mycket klart redovisat i reaktorsäkerhetsutredningen och i förutsättningarna för folkomröstningen och riksdagsbesluten. Däremot skärptes säkerhetsbestämmelserna. Det fattades också – det är riktigt – ett nytt beslut om kärnkraftens utnyttjande. I motiven för vårt alternativ angavs uttryckligen att detta icke berodde på någon grundläggande omvärdering av kärnkraftens säkerhetsfrågor, eftersom vi hade konstaterat att det inte behövde göras någon omvärdering, utan på hänsynstagande till människors oro och opinionen i landet. Det var skälet till att parenteserna sattes. Detta har alltså

Måndagen den
16 maj 1983

*Om planerna för
avveckling av
kärnkraften*

klart redovisats, och självfallet kommer vi inte att vika på den punkten. Jag vill än en gång framhålla, att om vi skall kunna få handlingskraft och arbetsro på detta område och tilltro till demokratin, är det viktigt att både de som vill ha en snabbare avveckling och de som inte vill ha någon avveckling alls, utan som vill utnyttja kärnkraften i 40 år, faktiskt håller sig till de fastställda spelreglerna. Självfallet kommer vi för vår del att hela tiden följa säkerhetsfrågorna, och självfallet måste vi handla på det sätt som säkerhetsgranskningen kräver, om någonting oväntat skulle inträffa. Men grunden är ju att man inte bedömer att så kommer att ske.

Sedan vill jag bara än en gång säga att jag faktiskt vet vad 1981 års energikommitté arbetar med. Jag följer arbetet mycket noga, och jag talade med dess sekreterare för bara några dagar sedan. Jag var själv ledamot under de första 1,5 åren och var den som där tog initiativet till att man skall göra sådana genomgångar av säkerhetsfrågorna som klargör om förutsättningarna håller eller inte. Jag vet också att SKI under vintern hos kommittén har lämnat en sådan redovisning som jag på min tid som ledamot begärde, och att detta arbete kommer att fortsätta. Eftersom kommittén skall redovisa på vilket sätt vi skall klara energiförsörjningen framöver, så kan den också redovisa hur vi skall klara elförsörjningen och energiförsörjningen i övrigt om kärnkraften inte kan utnyttjas under den förutsedda tiden. Det är självklart att den måste göra det, om man kommer fram till någon ny bedömning av säkerhetsfrågorna. Så förhåller det sig med detta.

Till slut vill jag bara säga – det glömde jag förut – att jag inte vet vad det beror på att Pär Granstedt inte har fått interpellationssvaret förrän nu. Det var färdigt i onsdags till lunchtid. Jag vet inte om det möjligen kan vara så, att det skickades till riksdagen och Pär Granstedt inte har varit här under långhelgen. Vi skall naturligtvis kolla om det är på det sättet. Men interpellationssvaret var färdigt i mycket god tid.

Anf. 30 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! När det gäller den rent tekniska saken är det alldeles riktigt att jag inte var här under långhelgen. Riksdagen sammanträdde nämligen inte under långhelgen. Därför var det kanske inte särskilt meningsfullt att skicka interpellationssvaret hit, om man ville nå mig. Jag tror att det är viktigt att man i sådana här situationer också skickar interpellationssvaret hem till riksdagsledamoten, om avsikten är att ledamoten skall få interpellationssvaret inom föreskriven tid. Men sådana här saker kan ju hända. Det är bara viktigt att det inte händer för ofta.

Birgitta Dahl återkommer ju alltid systematiskt till det elände som, enligt vad hon upplevde, fanns under de sex icke-socialistiska regeringsåren på energipolitikens område. Jag skulle gärna ta den debatten med Birgitta Dahl någon gång i det rätta sammanhanget. Jag delar inte alls uppfattningen att det rådde någon handlingsförlamning. Tvärtom var det en lång rad viktiga beslut som fattades under den här perioden. Men jag tror inte att vi skall inveckla oss i den historiska analysen just nu.

Vad jag dock tycker bör noteras är att jag inte i min interpellation har

ifrågasatt folkomröstningsresultatet. De antydningar som energiministern gör om att t. ex. jag inte skulle hålla mig till spelreglerna är alltså mycket illa grundade. Vad jag konstaterade var att det kan finnas tekniska och ekonomiska skäl som gör att kärnkraften inte får den livslängd som man har förutsatt. Det medgav, såvitt jag förstod, också energiministern. Då är vi således ense på den punkten. Vi behöver inte diskutera vem som följer folkomröstningsresultatet och vem som inte gör det, eftersom vi här tydligen intar samma ståndpunkt.

Frågan är då hur man skall förbereda sig för ett sådant alternativ. Jag har menat att det kunde vara lämpligt att EK 81 utredde en variant där man avvecklar kärnkraften snabbare än till år 2010, för att vi skall kunna se vilken beredskap vi då behöver för att det inte skall uppstå en massa kostnader och miljöproblem för samhället.

Att utredningen belyser konsekvenserna för kraftförsörjningen om några kärnkraftsblock skulle behöva avvecklas i förtid, som det står i interpellationssvaret, uppfyller alltså inte det krav som jag har ställt – ett sammanhållet alternativ där man verkligen ordentligt kan se vilka åtgärder som behövs för att vi skall klara en sådan situation. Vi får väl se vilket resultat som EK 81 kommer till. Det besked jag har fått hittills är i alla fall att EK 81 inte utreder något sådant sammanhållet alternativ. Kanske de uttalanden som industriministern har gjort här kan leda till att EK 81 stimuleras att faktiskt utreda ett sådant alternativ.

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Svar på fråga 1982/83:477 om utformningen av fängelsestraff i visst fall

Anf. 31 Justitieminister OVE RAINER:

Herr talman! Kerstin Anér har frågat mig vilken frihet kriminalvårdsstyrelsen har att utforma påföljder, när en 15-åring har dömts till fängelse.

Enligt 4 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt skall anstaltsvården utformas så att den intagnes anpassning i samhället främjas och skadliga följder av frihetsberövandet motverkas. Vidare bör verksamheten från början inriktas på åtgärder som förbereder den intagne för tillvaron utanför anstalten. Enligt 8 § samma lag skall vid placering av en intagen som inte fyllt 21 år särskilt beaktas att han, om inte särskilda skäl föranleder annat, hålles åtskild från sådana intagna som kan inverka menligt på hans anpassning i samhället.

Vid val av anstalt eller anstaltsavdelning för en dömd tas hänsyn till en mängd faktorer, bl. a. den dömdes ålder. Inom kriminalvården finns ett 70-tal anstalter av varierande karaktär med avseende på bl. a. storlek, slutenhet, sysselsättningsmöjligheter, utbildning och personalresurser.

Under verkställighetstiden finns det möjlighet att vid behov placera en intagen utanför anstalt enligt 34 § kriminalvårdslagen. En sådan placering

Nr 146

**Måndagen den
16 maj 1983**

*Om utformningen
av fängelsestraff
i visst fall*

Måndagen den
16 maj 1983

*Om utformningen
av fängelsestraff
i visst fall*

kan t. ex. avse familjehem eller behandlingshem. Beslut härom fattas av kriminalvårdsnämnden eller övervakningsnämnd.

Det framgår av vad jag har sagt att det finns stora möjligheter att utforma verkställigheten efter de behov som föreligger i det enskilda fallet.

Anf. 32 KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Jag understryker att vad vi talar om här naturligtvis inte är rättsskipningen som sådan, utan vad det gäller är de konkreta behandlingssätt som finns enligt svensk lag för exempelvis en 15-åring som begått ett svårt brott. Ingen tror ju att han blir bättre av att sättas i fängelse.

Vi har i Sverige många gånger upprörts över andra länders sätt att sätta barn i fängelse, och som ordförande i Rädda barnen har jag flera gånger protesterat mot det. Då vore det inte särskilt roligt om vi måste uppleva att vi gör samma sak här. Rädda barnens barnombudsman har gjort den erfarenheten att allt fler ungdomar som är i de här åldrarna och som alltså kan definieras som barn döms till fängelsestraff. Vad sker sedan med dem i praktiken?

Det är klart att det är bra att det finns lagar som säger att barnen skall få särskild vård och behandling som är inställd på rehabilitering och återanpassning, men det vore önskvärt att få en komplettering till statsrådets svar, nämligen uppgifter om vad vi i sådana fall som detta med den aktuella 15-åringen har för praktiska möjligheter att följa de lagparagrafer som statsrådet läste upp. Vad har skett de senaste åren med barn som fått så här stränga straff? Var sitter de i dag? Kan justitieministern svara på dessa frågor?

Anf. 33 Justitieminister OVE RAINER:

Herr talman! Jag kan redovisa litet statistik. Under 1980 intogs 26 ungdomar i åldern 15–17 år på kriminalvårdsanstalter. Motsvarande tal 1981 var 28. Det är således relativt konstanta tal. Jag tycker ärligt talat att de är för höga. Det är nämligen svårt att placera en 15-åring inom kriminalvårdens anstaltssystem utan att han eller hon skadas allvarligt. Inom kriminalvården handläggs därför dessa frågor ytterligt omsorgsfullt.

Jag skall ge några exempel på vilka åtgärder som kan tänkas. Då det gäller val av anstalt för ungdomar finns det ett antal f. d. ungdomsanstalter, där personalen har stor vana att ta hand om yngre kriminella. Det gäller t. ex. anstalten Skenäs, som också har en bra utbildningsverksamhet. Anstalten Røxtuna kan också nämnas. Sedan kan man enligt 34 § kriminalvårdslagen placera en intagen utom anstalt, t. ex. inom sjukvården och i behandlingshem eller familjehem. Det finns ingenting som hindrar att den placeringen sker på ett mycket tidigt stadium. Även om de flesta placeringar bara gäller några månader finns det ingenting som hindrar att placeringen kommer att omfatta en längre tidsperiod. Man kan också ordna med frigång från mindre öppna anstalter, och det finns olika slag av metoder. Men – jag upprepar det – våra kriminalvårdsanstalter är inte avsedda för ungdomar.

Anf. 34 KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Jag tackar för denna komplettering. Jag vet inte om det finns sådana siffror, men det hade varit intressant att få svar på min fråga hur många som i praktiken undergår den ena eller andra behandlingstypen. Jag skulle också vilja veta om det verkligen kan tas för givet att ingen av dessa ungdomar mellan 15 och 17 år befinner sig på kriminalvårdsanstalter i traditionell mening, alltså tillsammans med äldre "kriminalvårdskonsumenter".

Är statsrådet nöjd med de praktiska – inte de juridiska – möjligheter som vi har att ta hand om dessa barn? Har statsrådet annars några planer på att utvidga dessa möjligheter?

Det är ju så att den regering som statsrådet tillhör och Rädda barnen var och en på sitt håll är involverade i förberedelserna för FN:s barnkonvention. Där föreligger mycket bestämda förslag om att det skall bli en internationell konvention om att man inte får sätta barn i fängelse. Jag skulle vara väldigt glad om jag kunde veta att vi kunde driva denna fråga i internationella sammanhang och vara säkra på att den inte blir en bumerang mot oss. Jag hoppas att statsrådet delar den inställningen.

Anf. 35 Justitieminister OVE RAINER:

Herr talman! Jag kan svara rätt upp och ner på Kerstin Anér's fråga. Jag är inte heller nöjd med kriminalvården över huvud taget och givetvis inte nöjd med de resurser och möjligheter man har att ta hand om unga intagna. Det finns fortfarande mycket att göra. Över huvud taget kan man inte vara nöjd med ett system som innebär att man i den stora utsträckning som sker nu berövar människor friheten – framför allt berövar ungdomar friheten. Man undviker till varje pris att placera ungdomar i nära kontakt med kanske ofta gravt kriminella personer. Man är väldigt noga inom kriminalvården med att undvika det slaget av kontakter. Tyvärr kan jag inte nu – jag tror inte att tiden räcker till för det – ge någon mer uttömmande redogörelse för de fall som har förekommit. Men det kanske blir tillfälle att återkomma till detta.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på interpellation 1982/83:112 om den statliga kontrollen av medborgarna

Anf. 36 Justitieminister OVE RAINER:

Herr talman! Med hänvisning till några uttalanden av bl. a. skattecheferna i Stockholm och Göteborg om kontroll av bostadsbidrag och andra förmåner har Margit Gennser frågat mig om jag kan försäkra att regeringen inte har för avsikt att – nu eller i framtiden – införa den typ av ingående medborgarkontroll som enligt henne har efterlysts i uttalandena.

I regeringsformens inledningskapitel föreskrivs bl. a. att den offentliga makten skall utövas med respekt för den enskilda människans frihet och

Nr 146

**Måndagen den
16 maj 1983**

*Om den statliga
kontrollen av
medborgarna*

*Om den statliga
kontrollen av
medborgarna*

värdighet och att det allmänna skall värna den enskildes privatliv och familjeliv.

Vidare finns i regeringsformens kapitel om grundläggande fri- och rättigheter vissa bestämmelser som särskilt tar sikte på skyddet för den enskildes privatliv. Här kan nämnas bestämmelserna om skydd mot husrannsakan, mot undersökning av brev och mot hemlig avlyssning.

Den enskildes rätt att leva sitt liv på det sätt han själv vill är givetvis inte oinskränkt. Vissa begränsningar måste finnas med hänsyn till andra människors intressen och samhällets krav. I viss utsträckning måste människor också tåla att bli utsatta för kontrollåtgärder från samhällets sida. Det gäller t. ex. när det är fråga om förmåner som samhället tillhandahåller under vissa villkor.

Hur långt får då samhällets kontroll drivas? Den frågan är svår att besvara generellt. Vilka kontrollmetoder som kan tillåtas i olika sammanhang får bedömas från fall till fall med utgångspunkt i bestämmelserna i regeringsformen.

Var en person är kyrkobokförd eller mantalsskriven har betydelse i många sammanhang. Det kan ha betydelse för inkomster och skatter, för bostadsbidrag och daghemsavgifter, för försäkringspremier och pensionsförmåner.

Den som är skriven på en annan ort än den där han bor kan i vissa fall göra betydande ekonomiska vinster. Det förekommer därför att människor för skens skull skriver sig på en annan ort än de borde. Eftersom det har visat sig svårt att komma till rätta med sådana förfaranden, har man från skattemyndigheternas sida fört fram önskemål om författningsändringar för att förbättra kontrollmöjligheterna. Även riksdagen har aktualiserat frågan om en bättre kontroll av kyrkobokföringen.

Enligt min mening måste man från samhällets sida försöka hindra att människor tillskansar sig fördelar genom skenförfaranden. Samtidigt är det viktigt att se till att kontrollen inte utförs på ett sådant sätt att den kränker den enskildes integritet.

Regeringen har nyligen utfärdat direktiv (1983:28) för en kommitté med uppdrag att se över bestämmelserna om kyrkobokföring och mantalsskrivning. Kommittén skall enligt sina direktiv gå igenom vilka metoder som kan vara lämpliga för att kontrollera att en uppgiven bosättning stämmer överens med verkligheten. Vid sina överväganden skall kommittén avväga den enskildes berättigade krav på personlig integritet mot samhällets behov av korrekt information.

Jag vill gärna säga att jag känner mig främmande för tanken att rätten till bostadsbidrag skall kunna kontrolleras genom hembesök. Metoden med hembesök är visserligen vedertagen på en del andra områden, t. ex. när det gäller kontroll av sjukskrivningar och kontroll av radio- och TV-licenser. Men det är en kontrollmetod som man bör använda med stor försiktighet. Så långt som möjligt bör man välja andra vägar för att genomföra den kontroll som kan vara nödvändig.

Den fråga som Margit Gennser tar upp är utomordentligt viktig. Å ena

sidan har vi människornas krav att de skyldigheter och de rättigheter som har lagts fast genom statsmakternas beslut också skall tillkomma var och en i enlighet med dessa beslut. Å andra sidan har vi kraven på skydd för den personliga integriteten.

Avvägningen mellan dessa två krav är mycket svår. Intressena kan förefalla motstridiga, men i grunden borde det här inte vara någon motsättning mellan samhällets organ och den enskilde. Det är ju en fråga om att i båda avseenden tillgodose den enskilde medborgarens rätt som den kan härledas ur grundlagen: en rättvis fördelning av rättigheter och skyldigheter och skydd för privatliv och familjeliv.

Anf. 37 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag får tacka för justitieministerns nyanserade och koncilianta svar. Trots detta är jag inte nöjd! Men innan jag går in på bristerna i svaret måste jag tyvärr påpeka att justitieministerns svar inte nådde mig förrän i dag på morgonen. Orsakerna vill jag inte spekulera om.

Först vill jag ge några synpunkter på varför jag ställde frågan. När jag först läste om att skattecheferna i Stockholm och Göteborg förespråkade heinbesök för att kontrollera om skilsmässa i praktiken verkställts eller bara konstruerats juridiskt för att möjliggöra bostadsbidrag till formellt ensamstående, och när generaldirektören för riksrevisionsverket efterlyste en generalklausul mot förmånsmissbruk, trodde jag att dessa högt uppsatta ämbetsmän skämtat eller yttrat sig ironiskt. Jag trodde inte att sådana förslag skulle kunna framställas här i Sverige. Att jag har varit för optimistisk har emellertid klart framgått de senaste månaderna, bl. a. i samband med skattemyndigheternas agerande i fråga om de 2 500 breven till frånskilda kvinnor med frågan om var de vistades om nätterna. Den incidenten talar ju sitt tydliga språk.

Just med tanke på de här händelserna hade jag väntat mig ett klart, entydigt och rakt besked av justitieministern, ett besked att den här typen av samhälleliga kontroller inte är acceptabla i ett rättssamhälle. Det är riktigt att justitieministern själv inte är särskilt glad över dem, men justitieministerns svar tyder på en stor kluvenhet. I svaret konstateras att regeringsformen föreskriver att offentlig makt skall utövas med respekt för den enskilda människans frihet och värdighet och att det allmänna skall värna den enskildes privat- och familjeliv.

Dessa uttalanden i grundlagen är förträffliga, men grundlagsskyddet är bräckligt. I Petrn-Ragnemalms kommentar till grundlagen konstateras på s. 22 att "den enskildes privatliv och familjeliv framhålles här som generellt skyddsvärda, men skyddet har endast delvis grundlagsfäst i reglerna i 2 kap. Målsättningsstadgandena går sålunda vidare än det egentliga grundlagsskyddet på denna punkt."

På grund av det något diffusa grundlagsskyddet för den enskildes privatliv vore det värdefullt att justitieministern klart uttalade sig mot de typer av kontrollåtgärder som de citerade högt uppsatta ämbetsmännen anser nödvändiga i dagens Sverige. Jag skulle alltså vilja ha ett förtydligande på den här punkten.

Varför är det då så väsentligt att människor inte skall kontrolleras ända in i hemmet? Folk som inte fuskar med bidrag, mantalsskrivning osv. borde ju inte ha något att frukta? Borde de inte ställa upp solidariskt med statsmakten, solidariskt med dem som makten haver?

Nej! Det är viktigt att verkligen begrunda vilka otrevliga effekter den här typen av medborgarkontroller kan få.

För det första: De som skall kontrollera är bara människor. Fel kan begås av okunnighet men också av ovilja. T. o. m. trakasserier kan förekomma. För någon vecka sedan refererades ett exempel på grund av låt mig säga okunnighet eller slarv, ett exempel på den här typen av misstag – visserligen i ett annat sammanhang. Vid fastighetstaxeringen för några år sedan hade en man fått sin fastighet taxerad som lyxvilla. Han protesterade, eftersom han inte bodde i en lyxvilla – han tyckte att han kunde bedöma det. Men han fick inte rätt. Taxeringsnämnden sade: Ni bor i en lyxvilla. Efter några år och efter jobbiga processer konstaterades att nämnden hade besiktigt fel hus. Vilka problem hade inte den aktuella personen haft under dessa år.

För det andra: Människor handlar inte alltid korrekt mot sina medmänniskor. Ett medborgarkontrollsystem som det vi nu diskuterar kan användas för att komma åt ovänner, när det vill sig illa. Ren illvilja kan leda till angiveri. Missuppfattning av verkliga förhållanden kan också leda till angiveri.

Medborgarkontroller har prövats i totalitära stater. Jag vill inte göra några jämförelser, men erfarenheterna har inte varit särskilt efterföljansvärda. Jag tror att ingen stat bör leka med den här typen av kontroller – då tar man ett steg på den totalitära vägen. Därför skall man vara försiktig, och jag är övertygad om att justitieministern lika litet som jag vill medverka till en sådan negativ utveckling. Jag är alltså helt övertygad om att vi vill det bästa, men just därför måste man vara försiktig.

Därför upprepar jag mitt krav till justitieministern ännu en gång: Deklarera klart och koncist att medborgarkontroller av den nu diskuterade typen inte är något för vårt land! En sådan deklaration är viktig, inte minst som en anvisning för ambitiösa och nitiska tjänstemän, så att de har en chans att undvika förslag och åtgärder av den nu nämnda typen.

För några månader sedan antogs en lag om gemensam vårdnad för barn när föräldrarna inte sammanbor längre. I propositionen och i utskottets yttrande betonades vikten av att föräldrarna verkligen gemensamt intresserade sig för sina barn, dvs. att de träffas även om de har gått skilda vägar. Detta vårt ställningstagande – och där var vi eniga – skulle lätt kunna leda till komplikationer, om vi verkligen godkände en samhällelig kontroll genom hembesök vid skilsmässor. Vilka möjligheter till misstag, herr justitieminister!

Justitieministern erkänner i slutet av sitt svar att det existerar en målkonflikt mellan människors krav på integritet och statens krav på att kontrollera människors handlande i olika sammanhang: "Intressena kan förefalla motstridiga, men i grunden borde det här inte vara någon motsättning mellan samhällets organ och den enskilde." Jag måste säga att

*Om den statliga
kontrollen av
medborgarna*

jag blev förvånad när jag läste detta. Staten är ingen enhet i sig. Staten är en koalition av många, motstridiga intressen. Ofta utgör de som representerar staten endast en minoritet – som t. ex. den nuvarande regeringen. Att inte acceptera att det finns motstridiga intressen inom statsmakten, mellan enskilda och statsmakten och mellan olika grupper och statsmakten upplever jag, om inte som verklighetsförfälskning, så som naivt. Det är farligt att förvanska verkligheten så. Risker att fatta olämpliga beslut växer på ett betänkligt sätt.

Det är faktiskt viktigt att inte uppleva staten på det sätt som Mogens Berendt beskriver i sin bok *Fallet Sverige*, dvs. som ett stort, varmt djur eller som en person. Det är viktigt att vara kritisk mot den koalition som vi kallar staten, så att den inte blir alltför stark. Konflikter inom det styrande skiktets tunga maktcentra, inom den samhälleliga apparaten, kan lätt leda till att just den enskilde kommer i kläm.

Jag hoppas att justitieministern som den ytterst ansvarige när det gäller att vaka över vårt rättssamhälle – det var därför jag inte ställde min interpellation till finansministern – i stället för att, om än med tvekan, godta hembesök som acceptabla kontrollåtgärder funderar över hur skatteregler och bidragsregler skall utformas för att inte den här typen av kontrollåtgärder skall utökas. Kanske borde stödåtgärderna inte inriktas på samhällets stora grupper, utan på dem som verkligen har det svårt. Kanske borde människor få behålla mer av sina pengar, så att de inte behövde frestas till att fuska.

Jag skulle i det sammanhanget vilja ställa ytterligare en fråga. Har justitieministern funderat över vilka systemförändringar som behövs för att vi verkligen skall kunna leva i en rättsstat av traditionell västerländsk modell utan närgångna kontroller?

Justitieministern har ju precis som jag arbetat praktiskt innan politiken tog över. Jag vill därför fråga på följande sätt: Om vi hade en landsväg där det hände väldigt många olyckor på grund av att vägen var dåligt doserad, hade många kurvor osv., då skulle vi väl räta vägen för att göra det enklare för människorna och för att hindra olyckor? Är det inte just ett sådant tänkande vi måste ha även när det gäller skatter och bidrag? Måste vi inte fundera över hur vi skall kunna utforma skatte- och bidragsreglerna så att människorna inte frestas till att fuska?

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 38 Justitieminister OVE RAINER:

Herr talman! Margit Gennser efterlyste ett klart, entydigt och rakt besked. Jag skulle gärna vilja ge ett sådant, om jag därmed inte bröt emot de föreskrifter som gäller för ett statsråd i fråga om uttalanden i enskilda fall av ämbetsutövning. Jag skulle gärna uttala min personliga uppfattning om de exempel som Margit Gennser gav, men jag kan alltså inte göra det. Konstitutionsutskottet har tillräckligt mycket att göra, utan att behöva ta itu med det ärende som ett uttalande av mig i de fallen skulle kunna föranleda.

Jag håller med om att det i sådana här fall blir fråga om en kluvenhet. Det handlar om verkligt svåra intresseavvägningar, och då är man alltid kluven. Man kan rent generellt inte ta ställning, annat än genom ganska allmänna uttalanden av det slag jag har gjort, utan man måste ta ställning från fall till fall. Det gör vi också inom regeringen, exempelvis vid de tillfällen då vi har att pröva datainspektionens beslut och givetvis också i andra fall. Just när det gäller sådana problem tror jag inte skiljaktigheterna är så stora mellan t. ex. datainspektionens och regeringens grundsyn i de här frågorna.

En sak vill jag emellertid klart deklarera, och det är att jag tror att mycket av det som den här debatten rör sig om har sin grund i okunnighet – inte en sådan djup okunnighet som dansken Mogens Berendt tydligen har visat i fundamentala förutsättningar för de uttalanden han har gjort, men okunnighet om vad den avvägning jag talat om i slutet av mitt svar verkligen avser. På den punkten kanske jag kan förklara mig litet närmare, eftersom Margit Gennser begärde det.

De kontroller av olika slag som myndigheterna vill göra måste ses mot bakgrunden av att många miljarder kronor i avgifter och skatter undandras samhället och därmed alla medborgare när det gäller att tillgodose ändamål som riksdagen har fattat beslut om. Det gäller stöd som i enlighet med den fördelningspolitik riksdagen har fastställt skall tillkomma väldigt många människor för att ge dem en bättre tillvaro och för att därigenom också ge dem en större frihet. Det är nödvändigt att man klargör för sig att det här inte föreligger någon motsättning mellan olika syn på frihet och frihetsbegreppet. Olika slag av krav på frihet måste tillgodoses.

Om man på det sättet skall öka många människors frihet, så går det inte att undvika att några, ekonomiskt starka, människors frihet i någon mån måste inskränkas. I varje fall måste deras helt obegränsade krav på frihet inskränkas genom olika slag av kontroller. Det är ingen demagogisk förenkling, herr talman, när jag säger att den frihet som riksdagen genom sin fördelningspolitik vill ge de många människorna inte får trängas tillbaka av krav på obegränsad frihet i fråga om insyn och kontroll från just de ekonomiskt starka i samhället. Det borde inte vara så att det i den här frågan går någon skiljelinje mellan de politiska partierna. Vi bör enligt min mening kunna vara överens i denna grundläggande fråga. Om vi är det, kan vi sakligt diskutera de mycket svåra avvägningsproblemen.

Anf. 39 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag är tacksam för justitieministerns kluvenhet. Det är alltid bra att vara tveksam, för då kan man komma på bättre tankar.

Jag har förstått att datainspektionens och regeringens synpunkter inte har gått riktigt ihop. Generaldirektör Jan Freese har klart uttalat sin syn på samkörningar. Han är mycket försiktigare än regeringen och vill ha en mer restriktiv strategi för samkörningar.

Jag vet t. ex. att man nu vill studera folks kontokortsköp för, som det heter, forskningsändamål. Olle Hedlund presenterade i en bok som kom ut i början av 1970-talet – han var säkert kunnigare än Mogens Berendt om

svenska förhållanden – en beskrivning av hur det skulle kunna se ut om man verkligen kontrollerade folk, deras inköp osv. Det skulle kunna bli tråkigheter för den enskilde t. o. m. i deras privata liv. Folk är ju inte helt rationella, utan gör dumheter då och då. Därför tycker de nog att det skall vara tillåtet att få ha ett litet skelett i sin garderob i stället för att behöva ta ut det till allmänt beskådande.

Sedan vill jag säga att jag är helt övertygad om att regeringens och min grundsyn gällande frihetsbegreppet skiljer sig åt. Jag för min del tror att frihet faktiskt kräver att vi har ett begränsat antal politiska beslut, och att den politiska marknaden är begränsad i förhållande till övrig marknad. Får vi en dominans av politiska beslut, blir det en mycket liten grupp som kommer att bestämma. Hur det kan gå i förlängningen kan man läsa i boken Nomenklatura, som visar vad en mycket stark politisk marknad kan leda till.

Vad gäller frihet tror jag faktiskt inte att det är de som är välbeställda, de som är starka – ni brukar kalla det resursmässigt starka, fast jag tror att även den styrkan är fördelad mycket mer än ni tror – som kommer att få de största problemen. Bostadsbidrag utgår väl inte till dem som är resursmässigt starka? Och det var ju dessa som skattecheferna ville kontrollera.

Nej, jag tror att man skall vara försiktig, så att man inte ställer till tråkigheter i framtiden. På den punkten tror jag vi är överens.

Anf. 40 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! I väntan på några interpellationssvar som mera berör mitt eget intresseområde har jag lyssnat till den här debatten. Jag finner att justitieministern i sitt svar talar om de enskildas rätt som kan härledas ur grundlagen.

Jag skulle vilja fråga justitieministern – utan att jag tror att han skall behöva befara några komplikationer från konstitutionsutskottet – om justitieministern i detta sammanhang kan ge sin tolkning beträffande 2 kap. 6 § regeringsformen. Där står:

”Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot påtvingat kroppsligt ingrepp ---. Han är därjämte skyddad mot kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång ---.” Anser justitieministern att ”liknande intrång” möjligen har någonting med den här saken att skaffa?

Anf. 41 Justitieminister OVE RAINER:

Herr talman! Först vill jag bara säga till Margit Gennser att jag har tagit del av Jan Freeses uttalanden i olika sammanhang. Om jag nu inte har uttalat mig klart i dag, har det funnits tillfällen då han kanske inte har varit så mycket klarare heller. Det är ingen kritik, för detta är, som jag sade redan från början, mycket svåra frågor, där man måste göra en avvägning konkret i varje särskilt fall och där man lätt hemfaller åt generella och allmänna uttalanden av mera programmatisk art.

En sak vill jag slå fast. Om det är så att man från Margit Gennsers parti inriktar sig just på att skydda friheten för de starka och inte tillräckligt

beaktar det som jag har tryckt på, nämligen det krav på frihet för de små som tillgodoses genom olika slag av fördelningspolitiska beslut i denna kammare – i så fall går det en skiljelinje mellan oss på den punkten. Och det är en mycket allvarlig skiljelinje i så fall.

Jag är hemskt ledsen, Gunnar Biörck i Värmdö, men jag vågar inte ge mig på en omedelbar och snabb tolkning av den där bestämmelsen i grundlagen. Jag har sådan respekt för grundlagen att jag vill vara alldeles säker innan jag uttalar mig i någon sådan fråga.

Anf. 42 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag tycker faktiskt att det finns en del principer som man bör kunna hålla fast vid och som man också kan uttala sitt stöd för. Det finns inte så många, men det där med personlig integritet, att få leva sitt liv efter eget huvud – utan att störa sina medmänniskor – är väldigt viktigt. Det är det som ligger i det liberala rättssamhället.

Jag blev mycket ledsen då jag hörde Ove Rainer säga att vi moderater strävar efter frihet för de starka, inte de svaga. Jag trodde inte att jag skulle få höra sådan demagogi. I mitt inledningsanförande sade jag: Kanske skulle vi just inrikta oss på att hjälpa dem som verkligen har det svårt i vårt samhälle, i stället för att ur röstmaximeringssynpunkt framför allt värna om dem som ligger något över dem som har det verkligt svårt.

Jag läste härförleden en artikel om bostadspolitik i Tiden, där det sades att värnandet om dem som har det verkligt svårt, de verkligt svaga – samhällets olycksbarn – egentligen var någonting för moderater, medan man borde sikta in sig på de andra i samhället. Det var faktiskt vad som stod i denna artikel. Jag blev väldigt förvånad, för jag har aldrig sett det i sådan klartext.

Jag hoppas att vi i framtiden slipper den där typen av demagogi. Det är klart att vi vill värna om dem som har det svårt, men man kan värna om dem på olika sätt. Det är i fråga om medlen – inte målen – som vi skiljer oss åt. Jag vill faktiskt upprepa: Vi kan diskutera medlen, men då bör inte några moraliska värderingar komma in i bilden. Målen kan nog däremot vara ganska likartade.

Anf. 43 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag har respekt för eftertänksamhet. Jag föreslår att justitieministern, när han har tänkt färdigt, svarar mig direkt, utan omgång över riksdagens protokoll.

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på interpellation 1982/83:124 om ersättningen vid intrång i fiske genom militär verksamhet

Nr 146

Måndagen den
16 maj 1983

Anf. 44 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Bertil Jonasson har frågat jordbruksministern hur regeringen tänker ordna ersättningsfrågan dels för de år som gått, dels för framtiden när det gäller den militära verksamheten i Vättern. Han har också frågat om regeringen tänker pröva den militära verksamheten i Vättern enligt miljöskyddslagen och i vattendomstol.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Den militära verksamheten i Vättern är betydande. Detta beror dels på att flera av försvarsmaktens fredsförband är lokaliserade till området, dels på att bl. a. försvarets materielverk bedriver omfattande provningsverksamhet där. Verksamheten är ett visst hinder för fisket i sjön, och den för även med sig vissa andra miljömässiga problem. Verksamheten är emellertid nödvändig för vårt försvars utveckling, och den kan inte utan orimliga kostnader flyttas till andra områden. Dessa skulle f. ö. i så fall drabbas av samma problem som nu finns i Vättern.

Om en myndighets verksamhet skulle kräva tillstånd av ett eller annat slag, är det inte regeringens utan myndighetens sak att söka sådant tillstånd. Jag för min del har svårt att se vad en sådan prövning som Bertil Jonasson efterfrågar skulle leda till. Som jag har framhållit måste fredsförbanden ha tillgång till övningsområden och ny materiel utprovas om vårt militära försvar skall kunna behålla sin styrka i förhållande till omvärlden. Från förvarets sida har man vidtagit flera åtgärder för att göra olägenheterna för yrkesfisket så små som möjligt. Jag vill bl. a. peka på att man fortlöpande prövar möjligheterna att samordna den militära verksamheten bättre i syfte att koncentrera den till begränsade tidsperioder.

Rätten till ersättning för intrång i fiske på grund av militär verksamhet regleras f. n. i regeringsbestämmelser från år 1964. Enligt dessa bestämmelser betalas ersättning av statsmedel till fiskare som helt eller delvis försörjer sig på fiske, om militär verksamhet hindrar fiskaren från att bedriva fiske inom det område där han vanligen fiskar. Om militär verksamhet bedrivs mera regelbundet inom ett område och därvid hindrar fisket i avsevärd mån, betalas ersättning i princip bara till den som utövat fiske inom området innan den militära verksamheten började bedrivas där. Denna begränsning av rätten till ersättning gäller för flertalet fiskare i Vättern.

I den senaste budgetpropositionen uttalades att ersättningarna för intrång i fiske i Vättern borde förbättras med hänsyn till den mycket omfattande militära verksamheten där. Medel beräknades också för viss retroaktiv ersättning, medan de framtida kostnaderna då inte kunde beräknas med tillräcklig säkerhet. För budgetåret 1983/84 borde kostnaderna enligt propositionen därför täckas med prisregleringsmedel.

Sedan riksdagen har beslutat i enlighet med budgetpropositionen ankommer det på regeringen att meddela nya ersättningsregler för det militära

*Om ersättningen
vid intrång i fiske
genom militär
verksamhet*

Måndagen den
16 maj 1983

*Om ersättningen
vid intrång i fiske
genom militär
verksamhet*

intrånget i fisket i Vättern. Beredningen av detta ärende pågår inom regeringskansliet. Jag är nu inte beredd att i detalj redovisa hur ersättningsfrågorna skall lösas för framtiden. Kretsen av ersättningsberättigade fiskare bör dock vidgas till att omfatta de licensierade yrkesfiskarna som fiskar i sjön. Redan i propositionen förordades, som nämnts, att ersättning skulle betalas också för förfluten tid.

Anf. 45 BERTIL JONASSON (c):

Herr talman! Jag vill först tacka försvarsministern för svaret på min interpellation.

Som försvarsministern har redogjort för gäller ersättningslagen för yrkesfiskare från 1964. Riksdagen beslutade även att särskilda fiskeskyddsnämnder skulle inrättas, vilkas huvudsakliga uppgift är att innan övning företas avge yttrande rörande övningens från fiskesynpunkt lämpligaste förläggning i tid och rum samt beräkna de ekonomiska skador som övningen kan förmodas förorsaka. Nämnderna skall även avge förslag till ersättningar till fiskare.

Tyvärr har detta inte fungerat under åren 1974–1979. Inga sammanträden har hållits.

Sedan riksdagsbeslutet fattades har övningsverksamheten i Vättern kraftigt intensifierats. Enligt uppgift skulle man 1960 ha haft 600 övningar. Sedan har antalet ökat, och 1981 hade man 900 övningar.

Förbanden har i strid med riksdagsbeslutet vid vissa tillfällen godtyckligt utbetalat ersättning. Vi vet inte heller vilka som har erhållit ersättning.

Svenska insjöfiskarens centralförbund har i anledning av riksdagens beslut 1978 om licensiering av yrkesfiskare begärt att ersättningsgrunderna skall ökas.

Försvarsministern redogör för tillvägagångssättet efter 1964. Det synes i de delarna överensstämma med riksdagsbeslutet. Försvarsministern säger vidare:

”I den senaste budgetpropositionen uttalades att ersättningarna för intrång i fiske i Vättern borde förbättras med hänsyn till den mycket omfattande militära verksamheten där. Medel beräknades också för viss retroaktiv ersättning, medan de framtida kostnaderna då inte kunde beräknas med tillräcklig säkerhet. För budgetåret 1983/84 borde kostnaderna enligt propositionen därför täckas med prisregleringsmedel.”

Detta är, vad jag kan se, förslag från den gamla regeringen och jordbruksminister Dahlgren. Jag vill här säga att det är bra att den nya regeringen har följt upp de förslagen. Efter det att riksdagen har fattat beslut i frågan skall detta riksdagsbeslut följas upp.

Försvarsministern säger: ”Redan i propositionen förordades, som nämnts, att ersättning skulle betalas också för förfluten tid.” Då vill jag slå fast att övningsverksamhet har skett utan att ersättning utgått enligt riksdagsbeslutet. Detta måste nu ske. Reglering av gamla ersättningskrav måste klaras ut snarast.

När försvarsministern pekar på behovet av övningar vill jag starkt

ifrågasätta om inte mycket av dessa övningar kan ske på i dag befintliga skjutfält på land. Detta skulle väl också kunna förbilliga övningarna, vad jag kan förstå.

De miljömässiga problem som skjutövningarna medför är betydande. När då försvarsministern beträffande dessa problem menar att regeringen inte har med detta att skaffa – det är förbundens sak att söka tillstånd – gör försvarsministern det lätt för sig.

Eftersom flera förband övar inom samma område torde en samordning av provningen vara högst nödvändig. Försvarsministern måste se till att denna samordning kommer till stånd. Det är viktigt. Därigenom kan antalet övningsstillfällen minskas och därmed kan intrång och uppkomna skador starkt begränsas.

Skulle en stark begränsning kunna genomföras kan också skadeersättningsarna nedbringas högst väsentligt.

Försvarsministern menar att en provning av miljöfrågorna i vattendomstolen ej skulle vara nödvändig. Jag anser det vara angeläget även för försvaret att utröna hur ansamlingen av övningsmateriel och skrot påverkar och förändrar bottenstrukturen.

Jag anser vidare att det är angeläget att klarlägga vilka ämnen som förekommer i övningsmaterielen och hur dessa påverkar ekologin i sjön.

Detta är givetvis av värde för fiskarena, men även för andra kring sjön boende och inte minst för friluftslivet är det en stor fråga. Jag tycker nog att försvarsministern bör ge med sig i detta hänseende, och jag ställer då frågan:

Inser inte försvarsministern att Vättern är en av våra viktigaste insjöar och att miljön på allt sätt bör skyddas? Detta kan inte vara intresselöst för dem som utövar provskjutningarna.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på interpellation 1982/83:113 om konstgjord befruktning, m. m.

Anf. 46 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Inga Lantz har ställt följande frågor till socialministern:

1. Avser regeringen att vidta åtgärder för att begränsa verksamheter med konstgjord befruktning i avvaktan på pågående utredning?

2. Är regeringen beredd att, med hänsyn till de knappa forskningsresurserna, ta initiativ till en genomgripande diskussion om dessa resurser användning på de i interpellationen berörda områdena?

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Artificiell insemination och provrörsbefruktning inrymmer många etiska och juridiska problem.

En särskild utredning (Ju 1981:04) överväger dessa frågor. Ett delbetänkande om artificiella inseminationer kommer att läggas fram tidigt under

Nr 146

**Måndagen den
16 maj 1983**

*Om konstgjord
befruktning,
m. m.*

Måndagen den
16 maj 1983

*Om konstgjord
befruktning,
m. m.*

hösten 1983. I utredningens slutbetänkande, som beräknas bli klart under senare hälften av år 1984, kommer bl. a. provrörsbefruktning att behandlas.

I gen-etikkommittén (S 1981:03) behandlas bl. a. vilka etiska normer som bör gälla för forskning på embryon och för genmanipulation med mänskliga könsceller. Kommittén räknar med att kunna överlämna sitt betänkande i början av år 1984.

Lagutskottet behandlade den 23 mars 1982 motioner om lagreglering av verksamheten med artificiell insemination. Utskottet anförde i sitt betänkande (LU 1981/82:24) bl. a. att det saknas skäl för att i avvaktan på resultatet av utredningsarbetet förbjuda verksamheten med artificiell insemination.

Justitieministern har också i svar på två frågor i riksdagen om insemination förklarat att det pågående utredningsarbetet enligt hans mening inte bör föregripas. Jag delar denna uppfattning. Också när det gäller provrörsbefruktning bör resultaten av de utredningar som jag har nämnt avvaktas, innan några åtgärder vidtas.

Provrörsbefruktning har hittills bedrivits som forskning. Socialstyrelsen har nyligen i skrivelse till Göteborgs sjukvårdsförvaltning meddelat att styrelsen inte har något att invända mot att provrörsbefruktning fortsättningsvis bedrivs som klinisk försöksverksamhet. Styrelsen förutsätter att verksamheten begränsas till stabila parförhållanden, att samtliga befruktade ägg implanteras hos kvinnan samt att styrelsen halvårsvis får rapport om verksamheten.

Jag delar Inga Lantz uppfattning att det är angeläget att en bred diskussion förs om dessa frågor. Såväl juridiska som etiska, sociala och ekonomiska konsekvenser måste analyseras.

Socialstyrelsen anordnade i december 1982 en konferens om provrörsbefruktning. I konferensen deltog representanter för bl. a. forskningsetiska kommittéer, Landstingsförbundet, medicinska forskningsrådet, de medicinska fakulteterna och de fackliga organisationerna. Under hösten 1983 kommer en uppföljande konferens om provrörsbefruktning att anordnas av socialstyrelsen.

Betänkandet om artificiella inseminationer kommer att sändas ut på remiss under hösten.

Jag har också erfarit att gen-etikkommittén avser att publicera ett fakta- och diskussionsunderlag om de etiska aspekterna på användning av hybrid-DNA-tekniken och andra näraliggande tekniker på människor.

Mot bakgrund av vad jag här har redovisat anser jag att det inte finns behov av ytterligare initiativ från regeringens sida för att få till stånd en diskussion inom området.

Hälso- och sjukvården står inför allt hårdare prioriteringar. Forskningsresultaten inom t. ex. provrörsbefruktning har redan lett till krav på resurser för en mer reguljär tillämpning. Det är angeläget att en dialog sker mellan forskare och sjukvårdshuvudmän på ett tidigt stadium och helst innan sådana

forskningsprojekt startas. Jag avser att ta upp en diskussion om frågor av detta slag inom den nyligen inrättade hälso- och sjukvårdsberedningen.

Anf. 47 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag skall först be att få tacka för svaret på min interpellation.

Människan har genom århundraden byggt upp ett stort tekniskt kunnande, som förändrat världen – på gott och ont. En aktuell teknikfråga är hur vi skall utnyttja gentekniken, den nya tekniken att förändra arvsanlagen med. Hur skall vi bära oss åt för att bara dra nytta av den? Skall vi avstå från viss kunskap därför att den kan ge negativa effekter?

Håller den tekniska och genetiska forskningen på att övermanna mänskligheten? Får vi kanske kunskap som vi inte behöver ha och som försätter oss i konfliktfyllda, absurda valsituationer? Senare tids medicinska och genetiska forskning ger etiska problem, bl. a. i samband med konstgjord befruktning, embryotransplantation, experiment med levande foster, kloning, fosterdiagnostik, DNA och transplantationer.

DNA är ett verktyg för att studera arvsmassan, men den tillåter också omflyttning av arvsmassan. Det är fråga om hur man tillämpar tekniken. Det är detta som är kontroversiellt. Skall denna omflyttning få göras ostört?

Den moderna gentekniken, framför allt hybrid-DNA-tekniken, ställer oss inför många etiska problem. Att DNA-hybrid införs i bakterieceller kan vi kanske acceptera, om det innebär att vi får bättre och billigare läkemedel. Men var skall vi sätta gränsen? Skall vi sätta den vid förändring av arvsmassan i mänskliga könsceller eller vid införandet av främmande DNA i mänskliga celler över huvud taget? Skall vi tillåta förändring av celler i levande djur eller inte? Det här är svåra och viktiga frågor. Visst låter det ju lockande att kunna ge en diabetiker nytt DNA, så att hon eller han själv kan producera sitt insulin.

Med hjälp av genetisk ingenjörskonst kan man modifiera arvsmassan. Genom att förena önskade gener kan man åstadkomma superintelligenta ledartyper, tjänstvilliga kvinnor och arbetsbin. Utopier? Ja, i dag, men framtiden ligger väldigt nära! Fascismens beteende ligger inte långt bort i det förflutna. För bara några år sedan försäkrade flera nobelpristagare i Stockholm med anledning av hybrid-DNA-tekniken att det aldrig skulle bli aktuellt med genmanipulation med mänskliga könsceller, med arvsmassan. Nu pågår sådan forskning runt om i världen.

Det låter otäckt när ordföranden i gen-etikkommittén, Bertil Wennergren, säger att gentekniken också kan – man säger inte skall – användas för att förbättra människosläktets egenskaper, t. ex. i fråga om intelligens.

I dag gäller det grundforskning och förändring av bakteriers arvs massa. I morgon gäller det förändring i djurs och växters arvs massa och diagnostik för djur, växter och människor. Detta ger etiska, sociala och humanitära aspekter. Det går ju redan i dag att gå in i människans arvs massa och ställa diagnos. I övermorgon gäller det förändringar i människans arvs massa, dvs. manipulation. Det är troligt att den mänskliga genkartan är fullständig senast

Nr 146

Måndagen den
16 maj 1983

*Om konstgjord
befruktning,
m. m.*

Måndagen den
16 maj 1983

*Om konstgjord
befruktning,
m. m.*

i början av 1990-talet.

Också mera näraliggande frågor väcker tanken om vad som kan vara rätt och riktigt att prioritera och värna om.

Det finns 100 000 s. k. ofrivilligt barnlösa familjer i vårt land. Många av dessa familjer längtar efter att få egna barn, och med provrörsbefruktning kan detta bli möjligt. 800 familjer står i kö för provrörsbefruktning. Åtminstone ett barn har i vårt lands hittills kommit till på detta sätt. För världen i övrigt är siffran 50. Det är svårt att nå ägget vid rätt tidpunkt, och bara till 10 % lyckas man plantera tillbaka ägget i livmodern. Sedan är det ännu svårare att få ett fullgånget foster.

Metoden är tidsödande och dyrbar. Av 100 kvinnor som fått ett befruktat ägg inplanterat är det bara en som blivit gravid. Ännu pågår inte i vårt land konstgjord "odling" av människoägg. Har provrörsforskningen blivit gynekologernas egna hjärttransplantationer? Skall alla som vill föda provrörsbarn också få göra det? Hur långt skall forskningen på detta område få drivas? Är det vettigt att använda dyrbara forskningsresurser till detta, då det finns stora och mer angelägna forskningsuppgifter inom hälso- och sjukvården? Det har redan ställts förslag om att permanenta verksamheten med konstgjord befruktning vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg.

I de flesta samhällen är människans reproduktion fortfarande en uteslutande privat angelägenhet. Genterapi och fosterdiagnostik kan leda till ett ifrågasättande av denna princip. Hittills har det varit så att föräldrar antingen accepterat det barn de gjort eller också bestämt att inte föda det. Genetisk rådgivning, som möjliggörs genom fosterdiagnostikens framtida utveckling, och utsikterna att i framtiden kunna göra genterapeutiska ingrepp på äggcells- eller fosternivå håller på att utöka föräldrarnas ansvar.

Genom en förfinad fosterdiagnostik kan vi också välja vilket slags människor som skall födas. Redan i dag kan man med hjälp av fosterdiagnostik avslöja mer än 70 olika fel och skador hos ett foster. Kommer en rätt till fosterdiagnostik att övergå i ett socialt tryck att på vissa indikationer abortera foster under hänvisning till att lidande och vårdmiljoner kan sparas in? Frågor som inställer sig är: Vilket liv är värt att levast? Vems värderingar bestämmer egentligen? Vilka uppgifter skall forskningen ha i sammanhanget?

Frågan om insemination med anonyma givare har under senare tid uppmärksamats både i vårt land och utomlands. Vid nio kliniker utförs inseminationer i vårt land, och två av dessa har tillgång till s. k. spermabank eller fryst sperma. Under 1979 inseminerades 1 800 kvinnor, och detta resulterade i 200 graviditeter.

Ingenstans i Europa finns det någon lagstiftning som reglerar inseminationerna. Anonyma givare betyder faderlösa barn. Barnets rätt till att få reda på sitt ursprung, sin identitet, har helt kommit bort. Det är anmärkningsvärt att de etiska och psykologiska aspekterna på givarinseminationerna vad gäller barnet fått så liten uppmärksamhet.

Nu pågår en ny utredning, som tillsatts sedan Haparanda tingsrätt i en

uppmärksammas rättegång förra året befriat en man från alla skyldigheter mot det barn som hans fru fött efter insemination med sperma från en anonym givare. Inseminationsbarnen finns i ett laglöst rum. Man har tydligen sett hela frågan om inseminationerna som ett tekniskt-praktiskt problem. I själva verket handlar det om grundläggande existentiella problem.

En stor aningslöshet har hittills styrt denna verksamhet. Läkarna har sett den som ett sätt att avhjälpa barnlöshet. Barnet självt har ingen talan – förstås, eftersom det inte är fött ännu.

Det är de vuxnas lycka det handlar om. I ett samhälle där snart allting handlar om individualism och konsumism kan man också på detta lättfärdiga sätt köpa sig eller skaffa sig ett eget barn. Den egna lyckan fixeras runt egna barn. Samtidigt finns det miljoner barn som behöver tas om hand. Det vore bättre att ta hand om de barn som redan finns i stället för att genom forskning utarbeta metoder för konstgjord befruktning för att tillfredsställa vuxna människors längtan efter självförverkligande och odödlighet.

Det är en rättighet att som vuxen kunna skaffa sig barn. Men det är också en rättighet för varje barn att ha föräldrar. Och det finns gott om föräldralösa barn.

De frågor som jag tagit upp i min interpellation är oerhört svåra och har många aspekter som man måste ta hänsyn till. Det är frågor som måste diskuteras noga – inte minst i politiska församlingar. Det är också bråttom med denna diskussion, eftersom utvecklingen går mycket fort.

Nu skall jag övergå till att diskutera svaret på min interpellation. Jag har frågat om regeringen tänker vidta några åtgärder för att begränsa verksamheten med konstgjord befruktning under den tid vi väntar på den sittande utredningens resultat. Jag har också frågat om regeringen är beredd – med hänsyn till de knappa forskningsresurser som finns – att ta initiativ till en genomgripande diskussion om dessa resursers användning på de områden som jag berört i min interpellation.

Jag kan konstatera att svaret på dessa två frågor är nej. Det tycker jag är tråkigt. Av svaret kan jag också konstatera att Gertrud Sigurdsen talar om alla utredningar som finns och vad som har gjorts hittills, vad lagutskottet har sagt och vad som komma skall i fråga om utredningar. Jag tycker att detta är en väldigt passiv hållning. Det verkar som om regeringen vore utan åsikter i de här frågorna. Även om de är komplicerade och svåra måste man väl på regeringshåll ha tänkt över dem. Det verkar som om regeringen tänker låta utvecklingen rusa fram i sina egna banor. Som jag sade tidigare går utvecklingen mycket fort på detta område. Det gäller att diskutera problemen synnerligen noga under hand.

I svaret säger Gertrud Sigurdsen också att regeringen vill ha en bred diskussion. Men jag tycker inte att det svar som jag har fått är ämnat att stimulera en sådan bred diskussion. Snarare får det till följd en strypning av debatten eller i vart fall "locket-på" till dess att alla utredningar är avslutade.

Jag tycker alltså att det är märkligt att regeringen inte har någon åsikt. Ni måste väl ändå ha diskuterat dessa frågor på något plan inom regeringskan-

Nr 146

Måndagen den
16 maj 1983

*Om konstgjord
befruktning,
m. m.*

Måndagen den
16 maj 1983

*Om konstgjord
befruktning,
m. m.*

sliet, även om de är svåra, som jag sade.

Att ni bara avvaktar vad som komma skall inom socialstyrelsen och inom utredningar gör mig missnöjd. Jag är besviken över att inga åsikter har kommit till uttryck i svaret, utan att statsrådet bara hänvisar till de utredningar som pågår. Jag skulle önska att det uttalades någon form av åsikt i dessa frågor från Gertrud Sigurdsen och den regering hon tillhör.

Anf. 48 KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Jag vill säga ett par ord, ingalunda för att föregripa regeringens åsikter, utan för att säga litet grand om vad som bl. a. har framkommit i gen-etikkommittén. Kommittén är en av de kommittéer där dessa frågor diskuteras seriöst och grundligt. Jag vill säga till Inga Lantz att denna kommitté efter eget övervägande har kommit fram till att i dess arbete måste ingå att så fort som möjligt skicka ut en diskussionspromemoria, där precis de här frågorna presenteras med så mycket material som möjligt och där eventuellt kommitténs mycket preliminära ståndpunkter redovisas. Vi kommer att göra allt för att denna breda diskussion verkligen skall komma till stånd, och i den får alla som känner sig kallade yttra sig. Jag vill däremot understryka, vilket jag har fått göra många gånger, att när ordföranden i gen-etikkommittén yttrar sig offentligt, yttrar han sig uteslutande på sina egna vägnar och företräder icke kommitténs åsikter.

Jag håller med Inga Lantz om att provrörsbarn, om man med det menar barn helt och hållet tillverkade i laboratorier, är en tivelaktig prioritering inom sjukvården. Jag har själv påpekat att om det är någonting inom medicinsk forskning som skall prioriteras, är det de stora tropiska sjukdomarna, som tar kål på miljoner människor. Och skall man satsa på någonting i Sverige, kan man gott satsa på reumatismen, som är en folksjukdom som plågar många. Jag kan inte komma ifrån att jag tycker att det är viktigare.

Men man får inte blanda ihop provrörsbarn med vad som kallas för artificiell befruktning. Det är någonting helt annat. Den är f. ö. inte så ny som man tror. På en konferens som Europarådet hade om detta förklarade en muslimsk rättslärare att motsvarande hantering hade förekommit, naturligtvis fullständigt illegalt, med hjälp av barnmorskor i harem under århundraden – så inom islam var man inte alls förvånad över detta. Det betyder inte att det är lagligt där – tvärtom.

Artificiell insemination har diskuterats i Europarådet, och skandinaverna kämpade för att man skulle få en konvention som reglerade denna verksamhet i lag. Men vi fick kämpa ganska ensamma – de andra länderna ville inte ta i det här med tång, och det är mycket beklagligt. I det här landet har vi i varje fall försökt att göra vad vi kunde.

I europarådet gick igenom ett mycket framsynt förslag om en lag om genetisk manipulation som har som sin viktigaste punkt just att det skall vara förbjudet att mixtra med mänskliga gener. Man kan i dag inte göra det, men det är mycket riktigt att man i övermorgon kanske kan göra det. Det skall vara förbjudet att göra detta i andra fall än när det gäller att bota och

förebygga vissa specifika, mycket svåra, ärftliga sjukdomar, vilka skall finnas på en lista. Det är alltså en konvention som även svenskarna i Europarådet har arbetat och röstat för. Jag hoppas att konventionens innehåll kommer att bli lag här i Sverige.

Jag skulle vilja säga litet grand om Inga Lantz synpunkt på att man inte skall hålla på att skaffa sig egna barn till varje pris, utan man skall ta hand om de barn som finns. Ja, det låter naturligtvis bra, men jag tror inte att det ena kan ersätta det andra. Adoption är som bekant mycket svårt. Adoption från u-länderna blir allt svårare, därför att u-länderna inte vill veta av det. Barnen här hemma skall vi och bör vi naturligtvis ta hand om. Men hur det är att vara barnlös och lida av det vill jag faktiskt inte yttra mig om, därför att jag är i den lyckliga situationen att ha barn själv, och då känns det hårt att stå och döma andra. Däremot är det fullständigt självklart, det har jag sagt länge, att barn som föds genom artificiell heterolog insemination skall ha rätt till sin far, en laglig far, precis som alla andra, och det är skandal att de inte har fått det tidigare.

Det här var några av de synpunkter som jag har i detta sammanhang. Jag vill också påpeka att Inga Lantz säger att fosterdiagnostiken kan leda till dedicerade eller selektiva aborter, får man se det i ett något vidare sammanhang. Vi aborterar ungefär 32 000 barn i det här landet utan att ha några kriterier alls, utom att deras mödrar inte orkar med dem. Fosterdiagnostiken kan i dagens läge inte göra särskilt mycket, varken till eller från, men däremot är detta givetvis en framtidsfråga. När fosterdiagnostiken blir sådan att man kan få besked inom den tidsrymd när man i Sverige har rätt till fri abort, då blir det allvarligt. Men jag kan för min del inte se att man över huvud taget kan ta i den frågan utan att diskutera hela abortbegreppet och abortlagens grundvalar. Det kommer att bli en mycket besvärlig diskussion.

Anf. 49 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Låt mig först säga till Inga Lantz, som tar upp frågan om forskningen, att det är självklart i ett demokratiskt samhälle att forskningen är fri, om den är förenlig med allmänt omfattade vetenskapliga principer. Det innebär inte att de forskningsbeviljande organen vid sina prioriteringar av stöd till forskningsprojekt inte tar hänsyn till forskningens samhällsbetydelse. Forskningens samhällsrelevans vägs således in i bedömningen vid medelsprövning. Landstingsförbundet har också utfärdat riktlinjer om att sjukvårdshuvudmännen skall informeras om projekt som innefattar etisk granskning. Innan sådana projekt får påbörjas skall godkännande av en etisk kommitté företes för sjukvårdshuvudmännen.

Sedan säger Inga Lantz i sitt inledningsanförande att det här är en fråga om hur vi skall tillämpa tekniken, var vi skall sätta gränsen. Hon upprepar flera gånger att det här är oerhört svåra och viktiga frågor, och sedan beskyller hon mig och regeringen för att ha en passiv hållning. Hon är missnöjd med det svar hon har fått. Men, Inga Lantz, jag tror att jag skulle få samma bemötande från Inga Lantz, att hon var missnöjd, om jag helt plötsligt skulle

Nr 146

**Måndagen den
16 maj 1983**

*Om konstgjord
befruktning,
m. m.*

stå här och ha en alldeles bestämd uppfattning i de här, som jag också menar, mycket svåra och viktiga frågorna. Jag tycker att det vore fel av både Inga Lantz och mig – jag hörde heller inte att Inga Lantz redogjorde för någon klar ståndpunkt – om vi tog ställning i dag, innan vi har underlag från de kommittéer och utredningar som nu pågår, och som arbetar mycket skyndsamt. Från inseminationskommittén får vi ett delbetänkande till hösten som skall gå ut på remiss och, som Kerstin Anér har sagt, gen-etikkommittén kommer med ett underlag för fakta och diskussion. Jag har varit helt överens med gen-etikkommitténs ordförande när vi har diskuterat det viktiga i att vi får ut materialet till diskussion för att få in synpunkter efter en bred debatt. Jag tycker alltså, Inga Lantz, att det är ett riktigt sätt att arbeta på, att först ha faktaunderlaget innan vare sig Inga Lantz, jag eller någon annan i den här kammaren kan ta ställning i de här svåra sakfrågorna.

Anf. 50 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Gertrud Sigurdsen säger att vi skall vänta på de här utredningarna, och det kan väl hända att man skall göra det. Men tidsaspekten får man inte heller glömma bort. I slutet av 1984, i vissa fall något tidigare, kan man tänka sig att några av de här utredningarna är färdiga. Sedan skall de ut på remiss, det skall förhoppningsvis skrivas en proposition och vi skall ta ställning i utskott och här i kammaren. Då är vi framme vid 1985–1986. Jag tycker att det brådskar. Jag tycker att det är anmärkningsvärt att man från regeringens sida inte uttalar några åsikter om vare sig provrörsbarn eller frågan om vi skall använda de knappa forskningsresurser vi har till att fortsätta på den vägen och förfina de metoderna. Ingen åsikt redovisas om faderlösa barn vid artificiella inseminationer, ingen åsikt om det jag tycker har debatterats så mycket i pressen under senare tid, att man har fått insikt om hur svårt detta är för de barn det handlar om.

När det gäller fosterdiagnostiken kan jag hålla med Kerstin Anér om att den i nuvarande form är alldeles utmärkt och till god hjälp både för barn och mödrar. Men vad som kommer att hända i morgon vet vi ingenting om. Kanske vi får reda på sådant som vi inte behöver veta eller inte vill veta. Forskningen är fri, det är sant. Men vi vet att vi lever under knappa resurser, bl. a. när det gäller forskningen, och då tycker jag att man måste prioritera det som är viktigare och mera skyndsamt att forska fram för att hjälpa människor och inte satsa de dyrbara resurserna på att vidareutveckla konstgjord befruktning i olika former. Jag tycker att regeringen borde ha någon åsikt om detta, fast en mängd utredningen är tillsatta. Tiden går ju fort, och det händer saken, hela tiden på de här områdena.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Svar på interpellation 1982/83:116 om läkarförsörjningen i Norrlands inland, m. m.

Nr 146

Måndagen den
16 maj 1983

Anf. 51 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Sven Henricsson har frågat mig dels om regeringen har för avsikt att vidta mera verksamma åtgärder för att trygga läkarförsörjningen i bl. a. Norrlands inland, dels om regeringen planerar några åtgärder mot den ökade privatiseringen inom sjukvården.

Det är beklagligt att det fortfarande är svårt att rekrytera läkare till vissa orter i vårt land. Enligt den utredning om antalet inrättade och vakanta läkartjänster som socialstyrelsen redovisade i december 1982 hade vakansläget förbättrats något fram till hösten 1982. Sålunda var andelen vakanta tjänster inom den slutna vården då 6,6 % (440 tjänster) mot 7,9 % (519) år 1981. Inom den öppna vården hade vakansandelen sjunkit från 11,5 % (375) 1981 till 10,4 % (352) år 1982. Detta är dock rikssiffror. För t. ex. Jämtlands län utgjorde andelen vakanta tjänster inom den slutna vården 24,1 % (21 tjänster). Det totala antalet vakanta tjänster uppgick hösten 1982 till ca 790 av totalt 10 000 inrättade tjänster för vidareutbildade läkare.

Under år 1983 kan vi räkna med ett nettotillskott av ca 800 nya läkare. Antalet nya tjänster för vidareutbildade läkare har de senaste åren varit mycket lågt. Nya tjänster har i första hand inrättats inom prioriterade områden. Om sjukvårdshuvudmännen solidariskt bidrar till en jämnare läkarfördelning genom att vara restriktiva med att anställa läkare i väl tillgodosedda områden, vilket jag hoppas, bör bristen på läkare vara avhjälpbar ganska snart. Den snabbt ökande tillgången på läkare bör också förbättra läkarsituationen i Norrlands inland. Jag har därför inte för avsikt att nu föreslå regeringen att vidta några åtgärder. Jag vill erinra om att regeringen nyligen har tillsatt en hälso- och sjukvårdsberedning med uppgift att bl. a. behandla frågor som rör läkarförsörjningen i olika delar av landet.

Jag delar Sven Henricssons farhågor för en ökad privatisering av sjukvården. Regeringen har av denna anledning uppdragit åt socialstyrelsen och riksförsäkringsverket att närmare analysera utvecklingen under de senaste åren i fråga om omfattning av verksamheten bland privatpraktiserande läkare som är anslutna till den allmänna försäkringens ersättningssystem. Därvid skall särskilt studeras utvecklingen beträffande den s. k. fritidspraktik som bedrivs av offentligt anställda läkare.

Anf. 52 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för det svar jag fått, även om det snarare uttrycker förhoppningar än redovisar åtgärder för att komma till rätta med läkarbristen i det område jag aktualiserat, nämligen det norrländska inlandet. Det finns i det området särskilda förhållanden som medför ett ökat tryck på vårdsektorn och som förstärker de negativa verkningarna av läkarbristen. Jag skall nämna ett par sådana.

Andelen äldre människor är högre än genomsnittet för landet i den här regionen. Detta är en av de faktorer som verkligen medför ökade krav på

Om läkarförsörjningen i Norrlands inland, m. m.

Måndagen den
16 maj 1983

*Om läkarför-
sörjningen i Norr-
lands inland,
m. m.*

sjukvårdsinsatser. En *annan* viktig faktor i Norrlands inland är den i jämförelse med landet i övrigt mycket höga andelen arbetslösa och förtidspensionerade inom befolkningen. Som exempel kan nämnas orter i inlandsområdet som har en arbetslöshet på mer än 10 %. Det finns viss forskning som styrker sambandet mellan arbetslöshet och ökad ohälsa. Vi som bor i inlandet kan se detta samband dagligen utan forskning, nämligen med blotta ögat. Trots det särskilt höga vårdbehovet är alltså andelen vakanta läkartjänster betydligt högre än genomsnittet såväl i sluten som i öppen vård. Det verkar som om man skulle kunna formulera meningen så här: Den som redan har det svårt skall tydligen få det ännu svårare.

I svaret på min interpellation kan man utläsa att sjukvårdsministern fortsätter att hoppas på sjukvårdshuvudmännens frivilliga, solidariska bidrag till en jämnare läkarfördelning. Hon hoppas också mycket på effekterna av den ökade tillgången på läkare. Enligt socialstyrelsens beräkningar har antalet läkare i riket ökat med ett par tusen bara sedan år 1979, dvs. från 14 532 år 1979 till 16 637 år 1982. Trots detta är läkarsituationen oförändrat svår i t. ex. Norrlands inland. Jag har ett exempel från Jämtlands län, som kan sägas vara typiskt för inlandsregionen. År 1977 hade Jämtlands län 55 tjänster i öppen vård, varav 9,1 % var vakanta, dvs. i verkligheten var 50-talet tjänster besatta. Hur är då läget i dag? Ja, 1982 hade vi 71 tjänster – det har inrättats ytterligare tjänster i förhoppning om att kunna förstärka utbudet av läkare – men av de 71 tjänsterna var 16,9 % vakanta. Med andra ord är det fortfarande 50 läkare. Ingenting har inträffat, utan bristen kvarstår. Och detta trots att läkarutbildningen under samma tid omfattat ca 1 000 platser per år och totalantalet läkare ökat med flera tusen sedan år 1977.

Departementschefen räknar nu med ett nytillskott – det kan man utläsa ur svaret – av 800 läkare under år 1983, men erfarenheten visar att detta förhållande inte utgör någon garanti för att bristen på läkare i exempelvis Jämtlands och Västerbottens inland skall vara avhjälp – som hon säger i svaret – ”ganska snart”.

Redan 1970 hade jag anledning att intressera mig för dessa frågor, bl. a. som ledamot i Västernorrlands läns landsting. Redan på den tiden talade de ansvariga om att läkarbristen skulle vara avhjälp inom ett par år. Men bristen kvarstår. Det finns en rad exempel på detta.

Det finns knappast någon entydig förklaring på detta förhållande, men utan tvivel skapar krisen i samhället, såsom jag tidigare sökt antyda, växande vårdbehov. Arbetslöshet, oro, isolering, en hetsig miljö är exempel på sådant som ökar vårdbehovet och antalet läkarbesök.

Tyvärr kan jag inte dela sjukvårdsministerns förhoppningar om att man utan en fastare styrning skall komma till rätta med läkarbristen ganska snart.

Vad gäller läkarutbildningen kan man inte undgå att notera intentionerna i 1982 års budgetproposition, som föreslog en minskning med 90 platser på läkarlinjen med hänsyn till risken för, som man uttryckte det, framtida överskott – en rekommendation som riksdagen dock inte följde. Likväl talar

departementschefen i årets budgetproposition om "en ny samlad prövning av läkarutbildningens dimensionering" inför nästa budgetproposition. Då skulle jag vilja fråga: Kan sjukvårdsministern närmare precisera, om därmed avses en tänkbar *sänkning* av antalet utbildningsplatser?

Ytterligare en synpunkt vill jag betona. Eftersom bördan blir stor på ett fåtal läkare på grund av underbemanningen tenderar också detta fåtal läkare att se sig om efter arbetsplatser med en mera normal situation. Vi har f. n. ett antal enläkarstationer i glesbygden – stationer som är mycket sårbara. Även dessa förhållanden, som är påverkbara, försvårar rekryteringen av läkare.

Till slut vill jag notera som positivt att regeringen har utvecklat en viss aktivitet mot tendenserna till privatisering av sjukvården. Det kan inte vara vettigt ur samhällsekonomisk synpunkt att t. ex. sådana områden som redan är hyggligt försörjda med fungerande vårdcentraler skall förstärkas med ytterligare resurser. Men samtidigt får vi inte blunda för möjligheten att förbättra den offentliga sjukvårdens akutmottagningar – inte minst gäller detta de långa väntetiderna. De studier som i detta syfte gjorts vid exempelvis Huddinge sjukhus av s. k. screening är värda uppmuntran.

Tendenser från USA och England, där man från makthavarnas sida målmedvetet uppmuntrar till ökad privatisering av sjukvården, visar att ett sådant system hotar rättvisan i vården och drabbar de svagare socialgrupperna och gynnar de välsituerade. De ständiga reaktionära angreppen på den offentliga sektorn med kortsiktiga krav på kostnadsminskningar genom nedskärningar av anslagen kan i förlängningen drabba de långsiktiga insatserna och de förebyggande åtgärderna.

Man måste helt instämma med den läkare som nyligen kommenterade försöken att göra "business" på sjukvård med följande: "Jag har inget emot affärsmän, så länge de håller sig på de områden som har med affärer att göra. Men hälso- och sjukvård handlar inte om affärer, det är andra värderingar som måste råda över sjukvårdsutvecklingen."

Anf. 53 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag känner ett visst behov av att understryka den oro Sven Henricsson givit uttryck för när det gäller läkare i glesbygd.

Jag vet att statsrådet Sigurdsen är väl medveten om förhållandena – det blev hon inte minst nu i våras vid besök i Jämtland. Denna fråga om glesbygdssbornas möjlighet att komma till en läkare aktualiserades vid den socialdemokratiska kongressen i vårt län. Det görs varje år, och tonen blir mer och mer militant. Och det är inte så konstigt. Låt mig ta ett exempel:

I Gäddede, som ligger i Strömsunds kommun i norra Jämtland, finns en distriktsläkartjänst inrättad. Den är inte ordinariebesatt. År 1982 vikarierade 40 olika läkare på tjänsten. Tiden för vikariaten varierade från en och en halv timme till fyra veckor. Blev man sjuk någon dag då läkarstolen var tom fick man åka 14 mil till Strömsund – eller i värsta fall 24 mil till Östersund, enkel resa. Och det förekom. För den som t. ex. kom från Ankarvattnet, som ligger inom Gäddedes upptagningsområde, blev det ytterligare sex mil att

Nr 146

**Måndagen den
16 maj 1983**

*Om läkarförsörjningen i Norrlands inland,
m. m.*

Måndagen den
16 maj 1983

*Om läkarför-
sörjningen i Norr-
lands inland,
m. m.*

resa, alltså totalt i värsta fall 60 mil fram och tillbaka för att få träffa en läkare.

I Gäddede är kommunalskatten 33:75, en av de allra högsta skattesatserna i landet. Undra på att människorna här uppe blir uppretade och undra på att man funderar över var rättvisan finns i världen, när de hör att man öppnar akuter i Stockholm med, enligt reklamen, 15 minuters väntetid.

Landstinget i Jämtlands län har gjort ett program för läkarförsörjningen. Där tar man upp förslag som man själv kan genomföra, t. ex. bra fortbildning för distriktsläkare och möjlighet att kombinera distriktsläkartjänster med forskning.

Men man konstaterar att det avgörande inflytandet ändå ligger hos de centrala myndigheterna. Man pekar på att utbildningskapaciteten måste hållas på en hög nivå, man önskar ett utökat antal FV-block och man har satt sin tillit till att avtalet om den s. k. solidariska läkarförsörjningen skulle fortsätta att gälla. Därför känns det tråkigt att få vetskap om att denna överenskommelse inte har förlängts. Den hade en viss effekt. Man fick ut en del läkare från region- och universitetssjukhusen till ländelssjukhusen. Men nästa steg, att få dem ut till läkarstationerna, hanns inte med.

Jag vill ändå be statsrådet att noga följa denna fråga och att, om den nu fortfarande dystra utvecklingen inte bryts radikalt, exempelvis aktualisera en ny sådan överenskommelse.

I mitt hemlän vill många ha en styrning av de nytutexaminerade läkarna, så att de tvingas tjänstgöra en viss tid i Norrlands inland. Andra röster höjs för att premiera tjänstgöring i dessa områden med t. ex. högre poäng i meritvärderingshänseende. Det vore intressant att få höra statsrådets syn på sådana åtgärder.

Att man blir mer och mer militant tror jag bottnar i att man alltmer kommit till insikt om hur orättvist sjukvården trots allt fungerar. Efterfrågan på sjukvård är inte betingad av t. ex. ålderssammansättning, och den är inte heller betingad av olikheter i vårdbehov.

Det är i de tätbefolkade områdena, där tillgången till läkare är störst och det geografiska avståndet kortast, som man söker läkare mest.

I Stockholm har man den högsta andelen läkarbesök med 53 %, medan andelen i de norra glesbygderna uppgår till bara 41 %.

Skulle man dessutom väga in sjukligheten i bilden skulle skillnaden bli ännu större. I de norra glesbygderna har en betydligt större andel av befolkningen långvarig sjukdom, förenad med i hög grad nedsatt arbetsförmåga, än befolkningen i övriga regioner.

Följande samband finns också klarlagt: låg utbildning, långa avstånd och låg läkartäthet. Därför framstår frågan som ett klassproblem i sin linda, vilket vi som representerar denna kategori människor aldrig kan acceptera. Av den anledningen förutsätter vi att statsrådet med det snaraste vidtar sådana åtgärder att de läkare i storstadsområdena som i dag använder sin kompensationslediga tid till extraknäck tvingas att sluta med detta.

Fritidspraktiker är ett hot emot glesbygden. Verksamheten stjälar inte bara kompetenta personer utan också pengar ifrån oss, till en privat verksamhet

för en redan väl tillgodosedd kategori människor.

Jag vill säga statsrådet att det blåser hårt och aggressivt bland glesbygdens människor när det gäller denna fråga, och det är den nya majoriteten i riksdagen och den nya regeringen som skall skapa stiltje och därmed rättvisa så att närhet, tillgänglighet och kontinuitet blir vardagsord för alla människor i landet.

Anf. 54 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag har, vid tidigare tillfällen aktualiserat frågan om den sneda fördelningen av läkare. När den frågan nu åter är föremål för diskussion här i kammaren finner jag anledning att delta i debatten.

I sitt svar till Sven Henrićsson sade statsrådet Sigurdsen att det är beklagligt att det fortfarande är svårt att rekrytera läkare till vissa orter i vårt land. Ja, det kan jag hålla med om, men med det kommer man inte långt. Detta ändrar inte på dagens situation, den situation som vi så länge fått finna oss i. Nu hoppas statsrådet på sjukvårdshuvudmännens solidaritet för att kunna lösa det här problemet. Om den solidariteten finns, tror fru Sigurdsen att bristen på läkare kan vara avhjälpst ganska snart. Därför anser statsrådet att det inte behöver vidtas några åtgärder. Ja, så tyckte också förra statsrådet Elisabet Holm, när jag 1980 ställde en fråga till henne om rekryteringen av läkare till vissa landsting. Det tycks vara så, att statsråden varierar, men svaren är desamma. Då det gäller sjukvårdshuvudmännens solidaritet i strävandena att bidra till en jämnare läkarfördelning skulle jag vilja varna statsrådet för att ha för stora förhoppningar. Tyvärr gäller det rakt motsatta många gånger – att sjukhusen genom diverse konster och knep försöker locka till sig läkare, eller förmå dem att stanna kvar. Genom s. k. konvertering förvandlar man raskt en tjänst som avdelningsläkare till en biträdande överläkartjänst, som sedan förvandlas till en överläkartjänst. Detta har fått till resultat att det på vissa kliniker nu bara finns överläkare.

Jag har sifferuppgifter från 1979 som visar att det då fanns många gånger fler överläkare än avdelningsläkare. Då fanns det knappt 600 avdelningsläkare, 1 300 biträdande överläkare och något över 2 000 överläkare. Om det har skett några förändringar härvidlag sedan dess är mig obekant. Jag tycker att detta ändå tyder på att man inte skall ha alltför stora förhoppningar om en solidarisk fördelning av läkarresurser.

Den 9 november förra året hade jag en frågestund med statsrådet Sigurdsen om läkartillgången i Västerbottens inland. Då fick jag också svaret att det är en fråga om solidaritet mellan landstingen. Bara ett par månader därefter, den 1 februari i år, kunde stora rubriker i tidningarna berätta att läkarbristen i Skellefteå sjukvårdsdistrikt var katastrofal. Av 31 läkartjänster på vårdcentralerna var 19 vakanta.

Lasarettets personalchef konstaterade då att det inte handlade om någon plötsligt påkommen kris, men att en redan tidigare brydsam situation successivt hade försämrats. Personalchefen säger vidare att "läkarbristen är egentligen anmärkningsvärd, eftersom den infaller i ett läge, där det utbildas allt fler läkare och de blivande läkarna själva talar om framtida arbetslös-

Nr 146

**Måndagen den
16 maj 1983**

*Om läkarför-
sörjningen i Norr-
lands inland,
m. m.*

Måndagen den
16 maj 1983

*Om läkarför-
sörjningen i Norr-
lands inland,
m. m.*

het". Han säger också: "Det är egentligen inte fråga om brist på läkare. På lasarettet har vi gott om sökande. Men tydligen finns det en motvilja mot att arbeta på landsbygden."

Nu säger statsrådet i sitt svar att regeringen har tillsatt en hälso- och sjukvårdsberedning, som bl. a. skall behandla frågor som rör läkarförsörjningen i olika delar av landet. Ja, det kan väl tänkas vara bra, men risken är ju att man genom utredningar skjuter detta problem framför sig. Problemet med läkarförsörjningen har så många år på nacken att man nu rimligen borde kunna kräva att något händer som förändrar situationen.

Risken finns ju att situationen kommer att förvärras. Jag tänker då på den privatisering av sjukvården som nu sker och som ökar mycket snabbt. Jag noterar att statsrådet hyser farhågor för den här utvecklingen. Man skall kanske undvika att sja om framtiden, men jag har en känsla av att om man verkligen vill stävja denna utveckling så måste åtgärder sättas in tämligen snabbt.

Här har jag en lista över landstingsanställda läkare i Västerbotten som har privatpraktik vid sidan om. Det är mycket märkliga sjukvårdsinrättningar dessa mottagningar utgör. En mottagning i länet bedriver – förutom ögonläkar- och allmänläkarpraktik – arkitektverksamhet, byggnadskonsultering samt förvaltning av och handel med fastigheter. En annan mottagning bedriver hästuppfödning, travsportverksamhet, ekonomisk konsultation samt läkarpraktik. Den lista jag här har omfattar samtliga landstingsanställda läkare i Västerbotten som är anslutna till försäkringskassan den 18 mars i år och som bedriver fritidspraktik vid sidan om det ordinarie arbetet på lasarett och vårdcentraler.

Ärligt talat, statsrådet Sigurdson, så tror jag inte det räcker med förhoppningar om solidaritet och om att problemet skall lösa sig. Skall den här sneda läkarfördelningen ändras, skall människorna även i våra glesbygder få en bra sjukvård, då måste nog andra åtgärder till. Det skulle vara glädjande om statsrådet kunde antyda något om eventuella åtgärder på detta område.

Anf. 55 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag brukar med intresse lyssna till vad statsrådet Sigurdson har att anföra i sjukvårdsfrågor, och så även i dag. För några veckor sedan bedyrade statsrådet att hon inte hade några tankar på att föreslå förbud mot privat yrkesverksamhet för läkare. I dag delar hon Sven Henricssons farhågor för ökad privatisering av sjukvården. Samtidigt meddelar statsrådet att det i höstas visserligen fanns 790 vakanser på 10 000 inrättade tjänster, men att man i år beräknar få ett nettotillskott av 800 nya läkare. Detta borde innebära att bristen skulle kunna hävas, bortsett från vakanser i samband med att tjänster blir lediga genom pensionering, befordran eller död.

När jag har lyssnat på den här debatten skulle jag gärna vilja veta vad man har för förslag – tvångskommendering till Norrlands inland resp. förbud mot privat läkarverksamhet för kommande generationer av läkare som inte kan få några tjänster? Margareta Winberg talar behjärtat om antingen tvång eller

höjt meritvärde i glesbygden. Det senare är ju något som vi hade tidigare inom provinsialläkarväsendet.

Jag förstår bekymren hos företrädarna för de områden i landet där det är långt mellan lada och hus, men det är nödvändigt att man direkt klargör vilka slag av tvång och förbud man anser sig böra föreslå. Inte minst de inmot 10 000 medicine studerande som funderar över sin framtid – av vilka ett tusental kommer att utexamineras 1984. då kanske alla tjänster redan är fyllda – är naturligtvis intresserade av att få höra hur man tänker sig den.

Anf. 56 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Sven Henricsson ställde i sitt inlägg en direkt fråga, om jag närmare kunde precisera om man avser att sänka andelen utbildningsplatser när det gäller läkare. Låt mig erinra om vad utbildningsministern sade i budgetpropositionen – det här är en fråga som i första hand diskuteras mellan utbildningsdepartementet och socialdepartementet. Hon avsåg att inför nästa budgetproposition, alltså i januari 1984, återkomma med en samlad prövning av läkarutbildningens dimensionering. Det är alltså inget som jag kan ge ett direkt svar på här i dag.

Jag förstår mycket väl den oro som politiker och medborgare i de här landsändarna känner inför den sneda fördelningen i fråga om tillgången till läkare. Som Margareta Winberg sade, har jag själv på ort och ställe fått ta del av dessa bekymmer när jag har besökt Jämtlands län. Jag har också i brev fått redovisat den situation som hon redogjorde för beträffande läkarstationen i Gäddede. Det måste vara högst otillfredsställande att människorna där under ett år har haft 40 olika läkare.

Jag kan gott säga att den andra paragrafen i hälso- och sjukvårdslagen, som lyder: "Målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen", inte stämmer. Hela befolkningen har inte tillgång till vård i enlighet med denna paragraf. Vi måste naturligtvis på olika sätt försöka verka för det.

John Andersson säger att det inte behövs att man sätter sig och utreder detta. Låt mig först hänvisa till vad jag sade i mitt interpellationssvar, där jag ändå kunde visa på att vakansläget hade förbättrats något. Den nya hälso- och sjukvårdsberedningen, som helt nyligen har tillsatts, har sitt första sammanträde i morgon eftermiddag. Jag är själv ordförande, och Kurt Ward sitter med. Vi skall bl. a. diskutera läkarförsörjningen. På dagordningen står också fritidspraktikerfrågan. Vi tycker att detta är några av de allra viktigaste frågorna att lösa för att vi skall kunna leva upp till den lag som en enig riksdag har stått bakom.

Det visar sig av erfarenhet att det är mycket svårt att planera så att det blir jämvikt i tillgång och efterfrågan på läkararbetskraft. Vi har förbättrat läget något med hjälp av de styrmetoder som vi har – eller snarare trots den brist på styrmetoder som råder. Jag tror att det var Sven Henricsson som sade att vi behöver en fastare styrning.

Det är ingen som har några förslag om hur vi skall komma till rätta med detta problem. Ni kan med fog säga att det är regeringen som skall lägga fram

Nr 146

**Måndagen den
16 maj 1983**

*Om läkarförsörjningen i Norrlands inland,
m. m.*

*Om läkarför-
sörjningen i Norr-
lands inland,
m. m.*

sådana förslag, och vi är alla medvetna om problemet. Margareta Winberg framförde dock några förslag som man borde kunna pröva, t. ex. att tjänstgöring i glesbygden skulle kunna ge förhöjda poäng i merithänseende.

Det är sådana här reella, seriösa diskussioner som vi skall starta i morgon, när Landstingsförbundet, socialdepartementet och socialstyrelsen i hälso- och sjukvårdsberedningen sätter sig ner för att se vad vi kan göra för att komma till rätta med nuvarande situation och för att alla människor i detta land skall få den vård som hälso- och sjukvårdslagen föreskriver. Därför är jag inte i dag beredd att säga vilka åtgärder som vi skall vidta. Jag har dock i mitt interpellationssvar angett att vi håller på med visst utredningsarbete när det gäller fritidspraktikerna och de frågor som i det sammanhanget har aktualiserats inte minst genom öppnandet av City Akuten, den utbredning som sådana här läkarmottagningar har fått och de proportioner som verksamheten väntas få.

Man förväntar sig att det under 1983 kommer att göras 600 000 besök hos fritidspraktiker. Riksdagen har sagt att den återigen vill diskutera reglerna för fritidspraktikernas verksamhet om antalet besök överstiger 300 000. Vi arbetar snabbt med denna utredning. Avsikten när det gäller läkarfrågorna är att till hösten kunna komma med en proposition till riksdagen.

Anf. 57 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag har här ett tidningsurklipp från 1977 ur den socialdemokratiska provinstidningen Länstidningen Östersund. Man skriver med stora, mörka bokstäver följande rubriker: "Läkarbristen borta 1982 – Allmänläkare ökar mest". Det var på grundval av LATT 77 som man kunde dra den slutsatsen att vi alla skulle vara nöjda år 1982 och att läkarbristen då skulle vara avvärd genom de åtgärder – ny utbildning, förstärkt utbildning osv. – som föreslogs.

Vi får samma svar hela tiden. Som jag nyss sade sysslade jag 1970 med denna fråga vid landstinget i Västernorrlands län. Också där hade vi då förespeglningar om att dessa problem skulle vara lösta om några år. Men fortfarande kvarstår bristen på läkare.

Jag kan nämna att det på en sådan plats som t. ex. Norsjö i Västerbotten finns fyra tjänster inrättade, men bara en tjänst uppehålls. I Åre finns det två tjänster – en uppehålls. Mörsil har en läkartjänst, men där finns ingen läkare. Strömsund har elva läkartjänster, sex uppehålls. Sveg har fem tjänster, två uppehålls. Bräcke har tre tjänster, en uppehålls. Allt detta är bara en liten illustration. Jag kan också nämna att det i Övertorneå finns fyra tjänster, varav två uppehålls.

Detta är exempel på en situation där läkarna pressas mycket hårt. De är ofta vikarier och har ambitioner. De är unga och vill jobba för att hjälpa människorna. De pressas så hårt att de snart ser sig om efter något annat ställe att jobba på. Denna underbemanning av läkarstationer leder också till ytterligare problem.

Nu säger Gertrud Sigurdsen att hon är positiv och förstår våra problem,

och det noterar jag med tillfredsställelse. Det var verkligen roligt att höra att man skall sätta sig ner – redan i morgon, om jag hörde rätt – och diskutera både läkarförsörjningen och fritidspraktikerna.

Gertrud Sigurdsen frågade också om vi har några goda råd eller tips om hur vi skall lösa dessa problem. Det är klart att det ankommer på dem som sitter inne med hela sakmaterialet att komma med förslag till lösningar. Men man kommer inte ifrån att det måste till någon form av kraftigare styrning. Man kan inte godta en låt-gå-politik.

Jag besökte för något år sedan Cuba – men jag vill inte alls att vi skall härma efter Cuba i alla avseenden. Jag erinrar mig att man där när det gällde landsbygden – detta är nämligen ett internationellt problem – faktiskt hade måst göra så att man i kvalifikationskraven för utbildningen till läkare lade in ett års tjänst i glesbygden. Läkarvårdsministern sade att erfarenheterna av detta var goda. Dessa läkare, som hade kontakt med verkligheten ute i landet, fick indikeringar på hur människorna upplevde sin situation. De tillfördes en god mängd erfarenhet och kunnande, som de sedan hade nytta av, oavsett om de skulle bli specialister eller vanliga allmänläkare.

Anf. 58 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Det är väl inte underligt, Gertrud Sigurdsen, om man ställer sig tvivlande till det lugnande besked som man gång efter annan får om att detta problem kommer att lösas snabbt och att det är av övergående natur. Ett sådant svar fick jag även 1980 – det var bara en tidsfråga när problemet skulle vara löst. Det är därför som jag tycker att jag har fullt fog för att sätta vissa frågetecken för uppgiften att man återigen kanske skall göra stora utredningar. Vi vet ganska väl vilka problemen är och vad de består i. Vad det gäller är ju att åstadkomma denna fördelning, så att även i första hand dessa människor i glesbygderna kan få tillgång till läkare.

Det är också vad man nu kräver ute i de olika sjukvårdsdistrikten. Personalchefen i Skellefteå säger att krafttag nu måste tas. Där har man tydligen sökt dispens för läkare att tjänstgöra på läkarstationer, därför att alternativet hade varit att stänga läkarstationerna i glesbygden.

Statsrådet efterlyser förslag. Jag försökte redan 1980 att ge ett förslag till Elisabet Holm. Jag sade att det kunde vara tänkbart att AT-tjänstgöringen kunde dels förlängas, dels förläggas till glesbygdskommun. Det är också på det sättet, som Sven Henricsson nämnde, att om man i dag lyckas få en läkare till en läkarstation i glesbygden, t. ex. en treläkarstation, innebär den tjänstgöringen i de flesta fall en sådan arbetsbörda för läkaren att han tar det första tillfället han får att flytta därifrån. Skulle AT-tjänstgöringen förläggas i ett sådant här distrikt, där det finns en läkare, kanske det fanns möjligheter att behålla alla de tre läkarna på denna läkarstation.

Det som nu börjar hända är att man går till en privatpraktik efter det att man gjort sitt arbetspass på lasarett eller vårdcentral; den utvecklingen går fram som en lavin. För den verksamheten står, som jag nämnde, alla möjliga slags bolag, som även ägnar sig åt travsport, hästuppfödning och mycket annat. Man öppnar också rena privatpraktiker.

Man kan av detta inte dra någon annan slutsats än att arbetsuppgifterna på de större lasaretten i tätorterna inte räcker till och att man därför känner sig manad att hålla på med extraknäck. Det kommer att bli ännu svårare att få läkare ut till glesbygdsdistrikten då möjlighet finns att öppna dels rena privatpraktiker i tätortscentra, dels fritidspraktik. Det är alltså två möjligheter man har att ta till.

Jag har nu för tredje gången upplevt att jag fått ett lugnande besked när det gäller de här problemen. Jag skall vara ärlig och säga att jag inte har några stora förhoppningar om att problemen skall lösas, om man inte tar till extraordinära åtgärder på det här området.

Anf. 59 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag är glad att Gertrud Sigurdsen förstår de här problemen. Det känns också bra att hon tar med sig intrycken från den debatt vi för här i dag till det sammanträde som tydligen skall äga rum i morgon; den här debatten kom ju mycket lägligt i tiden.

Skall man leva upp till stadgandena i den nya hälso- och sjukvårdslagen måste man, som Gertrud Sigurdsen också sade, vara mycket aktiv. I dag stämmer den inte riktigt överens med verkligheten.

Jag är glad över att exempelvis meritvärdering skall diskuteras. Jag har i mina mörka stunder trott att det var helt begravt. Det känns som ett fall framåt att så ändå inte är förhållandet.

Jag önskar också att statsrådet skall ta till sig det som diskuteras och föreslås för den nya läkarutbildningen. Man betonar där vikten av de sociala och samhällsvetenskapliga delarna av utbildningen. Det är väl uppenbart att man mer och mer måste – det sägs också i den nya hälso- och sjukvårdslagen – se människan som en helhet, och där är de sociala aspekterna mycket viktiga.

Får man in det i läkarutbildningen omvärderar man också litet grand kompetensen. Därmed kanske förhoppningsvis statusen på den typ av tjänster vi i dag diskuterar höjs – där ser man verkligen människan som en helhet, människan i hennes närmiljö och i helhetsperspektiv.

Kampen mot de stora folksjukdomarna, som så många säger sig vilja föra, för man inte på regionsjukhusen eller universitetssjukhusen. Det är inte den typen av insatser som skall lösa våra problem i framtiden. Det är, som sades i en annan debatt här, fråga om att lösa exempelvis reumatismens gåta, cancers gåta och hjärt- och kärlsjukdomarnas gåta. De sjukdomarna finns väl representerade inte bara i glesbygden utan utanför universitets- och regionsjukhusen över huvud taget.

Statsrådet bad om goda råd. Jag skulle vilja säga några ord när det gäller fritidspraktikerna, som – jag måste betona det än en gång – har upprört många människor utanför storstädernas områden. Är det så att läkarna inte behöver den tid för vila som kompensationsledigheten är avsedd att utgöra tycker jag att regeringen och andra centrala myndigheter skall uppmuntra och stötta en förändring i läkarnas avtal, så att de inte får denna långa ledighet. Ledigheten är ju till för vila och återhämtning, inte för att knäcka

extra. Jag vet att Landstingsförbundet för tre år sedan försökte att förhindra att läkarna får en sådan långledighet, men man misslyckades. Läkarförbundet var för starkt. Jag hoppas att man lyckas i ett nytt försök.

Man kanske trampar på någon öm tå i den här debatten. Men det skulle vara intressant att höra vad en moderat läkare har för tankar om solidariteten med glesbygdens människor – med deras väldigt stora problem, som vi diskuterar här i dag – och vilka goda råd och förslag han har.

Anf. 60 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Medan jag lyssnade till den här debatten, plockade jag fram litet statistik som jag tror har ett visst intresse. Om man tittar på antalet invånare per läkare, finner man att det är lägst i Uppsala sjukvårdsområde, 280 invånare per läkare. Antalet är högst i Älvsborgs sjukvårdsområde, där det är 645. Det finns väldigt stora skillnader. Antalet invånare per läkare är, som sagt, högst i Älvsborgs sjukvårdsområde. Därefter kommer Kalmar sjukvårdsområde, och därefter kommer, såvitt jag kan se, Skaraborg. Förutom, som sagt, i Uppsala är antalet lägst i Stockholm, Malmö och Västerbotten. Det är regionsjukhusen som spelar in.

Om vi alltså betraktar problemet ur synpunkten invånare per läkare, eller läkare per invånare, finns det således betydande skillnader, som inte enbart hänför sig till Norrland.

När jag lyssnat på den här debatten har jag frågat mig om man skall räkna läkare per invånare eller läkare per kvadratkilometer, därför att jag har en känsla av att glesbygdssproblematiken består i att det är så stora geografiska områden som läkarna där skall täcka. Detta är faktiskt en reflexion som man gör när man ser siffrorna över fördelningen.

Jag delar Sven Henricssons uppfattning att detta är ett internationellt problem och inte enbart ett svenskt problem. Det finns stater i Förenta staterna som har samma typ av problem.

Margareta Winberg ber mig att komma med en lösning. Jag har inte någon lösning att komma med, men jag har ställt några frågor här: Är statsmakterna, hälso- och sjukvårdsberedningen, statsrådet Sigurdson och riksdagens ledamöter beredda att införa något slags tvång för läkare att tjänstgöra på viss plats? Är statsmakterna beredda att införa vad som i Tyskland kallas för Berufsverbot – yrkesförbud – som innebär att man inte får tjänstgöra, generellt eller på sin fritid, inom en viss verksamhet?

Slutligen tog Margareta Winberg upp frågan om läkarnas kompensationsledighet. På min tid hade vi ingen reglerad arbetstid, och jag tror att det var bättre på den tiden. Men detta förutsätter ett annat system, som vi inte kan diskutera nu.

Anf. 61 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Med statistik kan man bevisa det mesta. Men det är väl ändå så, Gunnar Biörck i Värmdö, när det gäller tillgången till läkare att det är väldigt många landsting som avstår från att inrätta läkartjänster, därför att svårigheterna att rekrytera läkare finns.

Nr 146

Måndagen den
16 maj 1983

*Om läkarför-
sörjningen i Norr-
lands inland,
m. m.*

Måndagen den
16 maj 1983

*Om läkarför-
sörjningen i Norr-
lands inland,
m. m.*

Det varierar starkt mellan olika län. Man har siffror som visar på från en läkare per 300 invånare i regionlandsting till en läkare per mer än 700 invånare i glesbygdslänsting.

Jag har här några siffror som visar på utvecklingen när det gäller läkartätheten från 1880 till 1980. 1880 var antalet invånare per läkare 7 200. 1920 var det 3 400 invånare per läkare. 1970 var siffran 765, och 1980 var den 425.

Men samtidigt har vi den geografiska ojämlikheten. Låt mig också säga att vi i vissa sammanhang har fel läkare. Det största vakanstalen finns nämligen inom långvårdsmedicin, psykiatri och medicinsk rehabilitering. Där har vi också ett område där det är en sned fördelning.

Det är precis som Sven Henricsson sagt, med instämmande av Gunnar Biörck, att detta inte är något speciellt svenskt problem – det är ett internationellt problem. Jag har i dag på morgonen talat med en professor från Egypten, som talade om att situationen där var precis likadan. Vi kan nämna många andra länder för att verifiera det.

Nej, John Andersson, nu säger jag för andra gången att det inte skall till några stora utredningar. Regeringen har inte tillsatt och kommer inte att tillsätta någon utredning på detta område. Vi har allt material som behövs. Hälso- och sjukvårdsberedningen skall diskutera olika aktuella frågor på detta område. Det är för att försöka finna konkreta lösningar för att komma till rätta med detta som hälso- och sjukvårdsberedningen tillsatts. Som jag sade står på dagordningen i morgon bl. a. frågan om läkarförsörjningen. Och där är det så, Margareta Winberg, att jag och de andra som sysslar med dessa frågor lyssnar till alla förslag som kommer. När jag är i Jämtland, i Västerbotten eller någon annanstans, får jag väldigt ofta verkligheten till livs, och det är mycket nyttigt för ett statsråd. Dessutom kommer man med olika förslag, såsom ni gjort här i dag, om hur vi skall komma till rätta med detta problem. Vi tar till oss alla de förslag vi får. Dessa förslag kommer också att vara med i diskussionerna om hur vi skall kunna få en förändring till stånd för att på ett bättre sätt kunna leva upp till den lagstiftning vi har.

När det gäller fritidspraktikerna behöver jag väl inte säga mer än att vi har bett socialstyrelsen och riksförsäkringsverket att i första hand titta på den kraftiga ökningen. Vi måste där komma med förslag till åtgärder för att komma till rätta med detta.

Som jag sagt i en tidigare debatt här i kammaren får jag väldigt många brev från heltidsarbetande praktiker som säger att det måste vara något fel i ersättningssystemet när den här utvecklingen kan ske. Det finns heltidspraktiker som tidigare varit fritidspraktiker och som anser att det är orimliga ersättningsvillkor som gäller.

För den skull är det aldrig tal om något yrkesförbud, Gunnar Biörck. Jag upprepar vad jag tidigare sagt i den här talarstolen: Regeringen har inte för avsikt att förbjuda privatpraktiserande läkare. Dessa behövs som ett komplement till den offentliga hälso- och sjukvården. Men det är också så att det mycket klart och tydligt i den nya hälso- och sjukvårdslagen står att det är landstingen som har ansvaret för planeringen och samordningen när det

gäller samhällets hälso- och sjukvård. Då tycker jag inte att det är orimligt om landstingen också med det planeringsansvaret direkt skall kunna planera in också de privatpraktiserande läkarna.

Nr 146

**Måndagen den
16 maj 1983**

*Om läkarför-
sörjningen i Norr-
lands inland,
m. m.*

Anf. 62 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö tar upp diskussionen om antalet invånare per läkare. Den är ganska ointressant. Det kan finnas hur många läkartjänster som helst inrättade, men den dag man blir sjuk och det inte finns någon läkare på stolen, är man inte betjänt av att det finns en inrättad tjänst där. Det som är intressant är hur vårdefterfrågan ser ut. Den ser alltså ut så som jag redovisade i mitt första inlägg: låg utbildning, långa avstånd och låg läkartäthet. Det är någonting som åtminstone vi socialdemokrater verkligen vill förändra. Vi vill att människor skall ha tillgång till läkare efter det reella behov man har och inte så som det är i dag.

Anf. 63 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Socialdemokraterna har höga ambitioner, säger Margareta Winberg. Ja, det kan man se av deras partiprogram, men nu gäller det för den socialdemokratiska regeringen att också ge kött på benen så att människorna upplever att det finns substans i dessa fina programmatiska förklaringar.

Det är allvarliga problem vi diskuterar. Jag tycker att vi ganska litet har berört en sak som jag vill framhålla. Det är frågan om de alldeles särskilda bekymmer vi har i dessa regioner när det gäller jobb för människorna. Till följd av arbetslösheten har många människor fått dålig ekonomi, stor oro och stor ångest för framtiden. Detta leder till att många tänker som så: det här är mitt personliga misslyckande. Problemen ger symtom i deras magar eller var som helst; de blir sjuka av det här. Det måste finnas någon förklaring till att drogmissbruket ständigt ökar i vår region. Det måste finnas en förklaring till varför det varje år skrivs ut fler och fler doser lugnande medel. Vi kan inte se något annat än att de sociala problemen leder till svåra påfrestningar på vårdsidan.

Därför skulle jag vilja ställa frågan: Hur mycket av ansvaret för den situation som vi har i inlandet hänger då samman med bristerna när det gäller läkarvården?

Låt oss inte bara se detta som ett matematiskt problem, låt oss se det som ett stort socialt problem där det gäller att se utöver gränserna för bara vårdsektorn och se vilken roll olika insatser kan spela för att motverka vad vi nu tycks skönja, nämligen vissa tendenser till ökade sociala problem. Jag skulle vilja föra in detta i debatten för att vi skall få också den aspekten belyst på ett bättre sätt.

Anf. 64 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Jag får väl nöja mig med det besked som gavs, nämligen att allt material som behövs finns och att det är de konkreta förslagen som skall utarbetas. Jag får kanske anledning att återkomma.

Jag skulle vilja ställa en fråga till Gertrud Sigurdsen, en fråga som borde

Måndagen den
16 maj 1983

*Om läkarför-
sörjningen i Norr-
lands inland,
m. m.*

vara lätt att besvara, men som samtidigt säger väldigt mycket. Vi kan tänka oss följande situation. I ett glesbygdsdistrikt saknas läkare. I ett tätortsdistrikt är läkarstationen fullbesatt, och samtidigt öppnas en privatpraktik. Jag skulle vilja fråga Gertrud Sigurdson om den privatpraktiserande läkaren fortfarande anses som ett komplement i en sådan situation. Ett glesbygdsdistrikt som helt saknar läkare och ett tätortsdistrikt där läkare finns, men där man får se en privatpraktik öppnas, därför att denne läkare inte vill flytta ut till glesbygdsdistriktet. Kan man då säga att denna privatpraktiserande läkare är ett komplement?

Sedan skulle jag vilja säga till Gunnar Biörck i Värmdö, som funderar över om man skall räkna läkare per innevånare eller per kvadratkilometer, att man inte behöver göra det så svårt som att grubbla över dessa två olika räknesätt.

Jag skall göra det betydligt enklare, nämligen att ta de tre kommuner som ligger närmast den plats där jag bor. Dorotea med 4 000 innevånare har en tvåläkarstation, Åsele med 5 000 innevånare har en treläkarstation och Vilhelmina med 8 000 innevånare har en femläkarstation. Nu har det, mig veterligt, aldrig funnits tillräckligt med läkare på dessa stationer. Det verkligt prekära läget uppstod i höstas då det fanns två läkare på Vilhelmina läkarstation som skulle sköta denna femläkarstation samt upprätthålla jourtjänst på Åsele läkarstation och Dorotea läkarstation. Två läkare skulle sköta tio läkartjänster, genom bl. a. denna jourtjänstgöring.

Den situationen dyker upp då och då. Man behöver inte trassla till det och fundera över om man skall räkna per innevånare eller per kvadratkilometer, det är enkelt att räkna per läkarstation.

Anf. 65 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Låt mig säga till John Andersson att det i den nya hälso- och sjukvårdslagens 7 § står:

”Landstingskommunen skall planera hälso- och sjukvården med utgångspunkt i befolkningens behov av hälso- och sjukvård.

Planeringen skall avse även den hälso- och sjukvård som erbjuds av annan än landstingskommunen.”

Jag tycker att det är rimligt att landstingen har ett planeringsansvar, att landstingen känner till och får vara med och lägga synpunkter när privatläkaren skall etablera sin privatmottagning. Däremot ger lagen inga möjligheter till att förbjuda privatläkärvård, och det har inte heller varit avsikten. Men det kan, John Andersson, inte vara något annat än ett komplement när den privata läkaren etablerar sig. För det är väl inte så, John Andersson, att någon menar att det är den privata läkärvården som skall vara huvudalternativet, utan var han än etablerar sig är det fråga om ett komplement. Men jag tycker att det är rimligt att sjukvårdshuvudmännen har en möjlighet att påverka etableringen av privatläkare.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på interpellation 1982/83:121 om läkarnas informations-skyldighet gentemot patienterna

Nr 146

Måndagen den
16 maj 1983

Anf. 66 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Margó Ingvardsson har frågat mig dels om jag anser att paragrafen om patienternas rätt till information i den nya hälso- och sjukvårdslagen är tillräcklig för att garantera att patienterna får fullständig information om sitt hälsotillstånd och alternativa behandlingsformer även då de ingår i medicinska forskningsstudier, dels om enligt min mening de kvinnor som tillhör sjukhuskliniker som ingår i den s. k. Ludwigstudien har lika möjligheter som kvinnor som tillhör andra kliniker att välja behandlingsmetod vid bröstcanceroperation och dels om det finns skäl att på något sätt stärka patienternas rätt till information.

Frågan är föranledd av ett internationellt forskningsprojekt, den s. k. Ludwigstudien, som pågår vid vissa kirurgkliniker bl. a. i Göteborg och som går ut på att resultatet av olika behandlingar efter bröstcanceroperation studeras. Det har ifrågasatts om patienterna, som fått hela bröstet bortopererat och deltagit i projektet, erhöll tillräcklig information om metoden med s. k. bröstbevarande kirurgi.

Enligt 5 § lagen om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen m. fl. skall den som har ansvaret för vården se till att patienten får upplysningar om sitt hälsotillstånd och om de behandlingsmetoder som står till buds. Detta gäller även om patienten deltar i ett forskningsprojekt. Vården och behandlingen skall så långt det är möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten. Kraven på information till patienterna har ytterligare understrukits genom den nya hälso- och sjukvårdslagen som trädde i kraft den 1 januari i år.

Socialstyrelsen har nyligen undersökt hur dessa bestämmelser har tillämpats i Göteborg. På grundval av inhämtade sakkunnigutlåtanden har styrelsen funnit att bröstbevarande behandling vid vissa former av tidiga/små brösttumörer på vetenskapens nuvarande ståndpunkt är förenlig med vetenskap och beprövad erfarenhet och att behandlande läkare därför är skyldiga att informera samtliga patienter som skall behandlas för sådan brösttumör om såväl bröstbevarande behandling som traditionell behandling där hela bröstet tas bort. Enligt vad jag här inhämtat från får patienterna numera fullständig information om de olika operationsmetoderna vid bröstcancer.

Jag anser det självklart att patienter som deltar i ett forskningsprojekt skall informeras om detta. Det följer också av den av Världsläkarförbundet år 1964 antagna s. k. Helsingforsdeklarationen. Varje forskningsprojekt som innefattar försök på patienter skall godkännas av en etisk kommitté. Forskningsetiska kommittéer finns inrättade vid samtliga medicinska fakulteter i landet. Svenska läkaresällskapet har dessutom en särskild delegation för etiska frågor. Medicinska forskningsrådet som har till uppgift att samordna de regionala forskningsetiska kommittéernas verksamhet har nyligen uttalat att patienter som ingår i forskningsprojekt bör informeras om de accepterade behandlingsalternativ som finns.

*Om läkarnas
informations-
skyldighet gent-
emot patienterna*

*Om läkarnas
informations-
skyldighet gent-
emot patienterna*

Bestämmelserna om information och samråd ser jag som utomordentligt viktiga. Jag räknar med att all möjlig hänsyn tas till patientens önskemål om behandlingsmetod. En förutsättning för att ett samråd skall bli meningsfullt är naturligtvis att patienten får en så fullständig information som möjligt. Den som underlåter att fullgöra sin skyldighet att informera en patient kan bli föremål för disciplinära åtgärder. Enligt min mening är patientens rätt till information tillräckligt beaktad i gällande lagstiftning.

Anf. 67 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Den nya hälso- och sjukvårdslagen fastslår patientens rätt till information om sitt hälsotillstånd och om alternativa behandlingsmetoder. Men information kan ske på många sätt. Man kan t. ex. tala om för en patient att patienten har 20 % chans att ta skada av en viss behandling, och man kan vända på saken och informera patienten om att chansen att behandlingen skall lyckas är 80 %. Bara det sättet att ge informationen har betydelse för hur patienten uppfattar det hela.

Min interpellation är föranledd av det internationella forskningsprojekt som kallas Ludwigstudien och som pågår vid en del kliniker i södra Sverige. Det här forskningsprojektet blev föremål för en undersökning av socialstyrelsen, eftersom det bevisligen hade varit litet si och så med läkarnas information till patienterna. Enligt interpellationssvaret skall man nu ha ändrat informationsmetoderna när det gäller Ludwigstudien.

Jag skall be att få berätta om ett fall som också var en av anledningarna till den här interpellationen. Det är alltså ett fall som visar hur informationen kan gå till efter det att man har ändrat på informationsrutinerna vid kliniken i Göteborg.

Det gällde en 34-årig kvinna som fick besked om att hon hade en stor tumör i ena bröstet och att hon även hade dottersvulster i lymfkörtlarna.

Samtidigt som denna unga kvinna fick beskedet om att hon hade en elakartad tumör i bröstet talade läkaren om för henne att man vid den klinik där hon skulle opereras deltar i den s. k. Ludwigstudien. Läkaren talade om vad Ludwigstudien innebar och frågade om hon ville vara med i den. Kvinnan var fortfarande chockad över beskedet om att hon hade cancer och kunde knappt tillgodogöra sig informationen. Det var alltså omöjligt för henne att ta ställning till om hon ville ingå i ett medicinskt experiment. Hon svarade precis som de flesta patienter förmodligen svarar i en sådan situation: Jag vet inte. Det får doktorn avgöra själv.

Man kan inte tillgodogöra sig information om att man har fått en livshotande sjukdom, med allt vad detta innebär, och samtidigt avgöra om man vill ställa upp för forskningen. Det är en omöjlig valsituation. Jag anser att det absolut inte får gå till på det sättet när man informerar patienterna. Jag tycker att det borde vara ett oeftergivligt krav att man inte får informera om forskning samtidigt som man ger besked om diagnosen.

Jag skall be att få läsa högt ur en kopia som gäller hur informationen till patienterna som deltar i Ludwigstudien skulle gå till när man ansökte om tillstånd hos den etiska kommittén i Göteborg: "Patienterna kommer att

informeras muntligen av opererande läkare. Eftersom patienterna slumpmässigt fördelas till olika behandlingsmetoder, anser vi" – alltså läkarna som skulle utföra behandlingen – "det oetiskt att patienten skall informeras om dessa olika möjligheter och därmed komma i en valsituation." Läkarna tar upp att en sådan valsituation "har visat sig i andra studier ge upphov till svåra krissituationer i många fall". Läkarna vill alltså inte informera om vilka olika metoder som ingår i försöket.

Det står också att huvuddragen i den information som kommer att ges bifogas skriftligt till den etiska kommittén, men läkarnas mening är inte att patienterna skall läsa denna information. De föredrar "att patienten efter muntlig information meddelas av sin doktor vilken behandling som i hennes fall kan anses vara lämplig".

Jag undrar om man helt har gått ifrån metoden att lämna den information som man hade beslutat om vid Ludwigstudiens genomförande. Har man till socialstyrelsen anmält att informationsrutinerna nu kommer att vara annorlunda, och i så fall på vilket sätt? Såvitt jag förstår bygger en forskningsstudie på att patienterna slumpmässigt lottas till olika behandlingsmetoder. Har man frågått detta i Ludwigstudien, så att patienterna alltså får fullständiga möjligheter att välja efterbehandling? Det är efterbehandlingen det handlar om när det gäller Ludwigstudien. Det finns tre olika kombinationsmöjligheter vid cytostatikabehandling. Ger man patienten den fullständiga informationen så att patienten sedan får välja går, såvitt jag förstår, den här forskningen inte till på samma sätt som forskning vanligtvis brukar gå till.

Jag delar inte statsrådets uppfattning att den nya hälso- och sjukvårdslagen garanterar patienten tillräcklig information. Jag anser att det är precis som förut: patienterna är helt utlämnade åt läkarnas godtycke i fråga om *vilken* information de vill ha, *när* de vill ha den och *hur* de vill ha den. Jag tycker nog att statsrådets svar vittnar om att statsrådet inte är riktigt medveten om de problem som finns när det gäller informationen till patienterna.

Anf. 68 KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Hela frågan om hur man skall informera eller inte informera patienterna när man skall göra forskningsprogram som måste vila på att man har kontrollgrupper är ju ett väldigt stort och djupt etiskt problem. Ludwigstudien berör kanske bara en del av det. Man får faktiskt gå ännu mycket längre in i det, såsom t. ex. Sissela Bok i sin bok om lögnen, där hon ju trängde djupt in i frågan om hur mycket läkare får ljuga för patienten.

När jag läste om Ludwigstudien blev jag djupt upprörd, inte minst därför att jag i åratal har hållit på att kämpa för en annan sorts cancerläkemedel här i kammaren – en typ av läkemedel som har används kliniskt i 60 år i Tyskland och Schweiz och på andra ställen men där man aldrig har haft några sådana blindtest, av den enkla anledningen att läkarna ansett det fullständigt oetiskt att inte efter bästa förmåga ge varje patient den medicin som man ansett att just den patienten behöver. Av den anledningen har dessa läkemedel haft oerhörda svårigheter att bli accepterade i Sverige, därför att socialstyrelsen

Måndagen den
16 maj 1983

*Om läkarnas
informations-
skyldighet gent-
emot patienterna*

kräver just precis den här sortens tester, där patienterna icke får veta vad det är de får utan tas ut slumpvis.

Detta är ett verkligt problem. Jag menar inte att de läkare som utför denna forskning är omoraliska; de tror naturligtvis att enda sättet att få reda på om ett läkemedel är verksamt är att företa denna mekaniska blindtestning, och de vågar inte göra den på något annat sätt. Men detta kommer ju i konflikt med plikten att upplysa patienterna. Jag anser att plikten att upplysa patienterna skall gå före.

Margó Ingvardsson säger att lagen inte räcker till. Det är ju så med alla lagar att de inte räcker till förrän de har tillämpats på ett ordentligt sätt. Jag kan tala om att vi har haft ett testfall på precis den här frågan om upplysning till patienten – fastän det då inte var frågan om forskning – i hälso- och sjukvårdsväsendets ansvarsnämnd, där jag sitter med, där en läkare – i mycket hög ställning, vill jag tillägga – blev fälld därför att han hade använt någon hemuppfunnen sexualmassage för patienten – en ung kvinna, som hade sökt honom för huvudvärk – utan att tydligen på minsta vis förklara för henne vad det var för behandling och vilken nytta den skulle göra. Till allas förvåning blev han fälld i ansvarsnämnden.

Vi behöver nog litet mer av den sortens fall. Alldeles bortsett från forskning är det min erfarenhet i ansvarsnämnden att vi kunde ha sluppit ungefär hälften av våra fall, om läkare och patienter hade talat med varandra och begripit varandra. Givetvis ligger det absoluta huvudansvaret därvid på läkaren.

Jag inväntar alltså också med intresse vad statsrådet har för synpunkter på lagen, på hur den bör behandlas och på hur man skall kunna förena de formella krav på forskning som finns i dag med respekten för patientens integritet.

Anf. 69 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Beträffande frågan om forskningen har jag redan i mitt interpellationssvar sagt att patienten skall få upplysningar, inte bara om sitt hälsotillstånd utan också om de behandlingsmetoder som står till buds och att detta gäller även de patienter som deltar i ett forskningsprojekt.

Låt mig ändå inledningsvis framhålla att en av grundtankarna bakom de ändringar av bestämmelserna för hälso- och sjukvården som skett under de senaste åren har varit att göra patienterna mer aktiva och att öka deras inflytande på hälso- och sjukvården. I såväl lagen om tillsyn över hälso- och sjukvårdspersonalen – som trädde i kraft den 1 juli 1980 – som i den nya hälso- och sjukvårdslagen, vilken trädde i kraft den 1 januari i år, har det, som jag också har sagt tidigare, föreskrivits att hälso- och sjukvården så långt det är möjligt skall utformas och genomföras i samråd med patienten.

Informationsplikten hör till personalens grundläggande skyldigheter och utgör i detta fall en utomordentligt viktig del av vårdarbetet. För att patienten skall kunna ta aktiv del i vården krävs det givetvis att han eller hon är välinformerad. De som ansvarar för vården är skyldiga att se till att patienten får upplysningar om hälsotillstånd och de behandlingsmetoder som

finns. Patienten skall inte behöva fråga efter sådan information – den skall man få ändå. Att patienten är välinformerad är en förutsättning för att han eller hon skall kunna ge personalen tillfredsställande information om sitt tillstånd och för att ett sådant här samråd skall bli meningsfullt.

Informationen måste naturligtvis, förutom till den enskilde patientens förutsättningar, också anpassas till den speciella sjukdomen och dess svårighetsgrad. Då det är fråga om en allvarlig sjukdom och ett betydelsefullt och svårt beslut, t. ex. när det gäller bröstcancer, måste patienten kunna begära mer utförlig och ingående information. Den som ingår i ett forskningsprojekt måste naturligtvis informeras om det.

Jag vill i detta sammanhang också säga att den som anser sig ha blivit felbehandlad har möjlighet att vända sig till hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

Margó Ingvardsson tycker inte att den nya hälso- och sjukvårdslagen är tillräcklig i detta avseende. Därför vill jag påpeka att hälso- och sjukvårdslagen liksom många av de lagar som vi numera fattar beslut om är ramlagar. Lagar kan inte – och skall inte – i detalj föreskriva tillvägagångssätt i olika sammanhang. Men ser man till lagen och dess anda står patientens ställning klar.

På den direkta frågan om man i Göteborg ger patienterna de här informationerna och valmöjligheterna vill jag svara att enligt de uppgifter jag har från socialstyrelsen – uppgifter som kommer från Göteborgs sjukvårdsstyrelse – får patienterna fullt ut den information som de behöver. De har numera också möjlighet att välja den behandling de vill ha.

Anf. 70 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Jag har dröjt mig kvar i kammaren för att lyssna till denna debatt, som ju innehåller element som inte är mig obekanta efter tolv år i Läkarsällskapets etiska delegation.

Vad som uppkallade mig att begära ordet var att Margó Ingvardsson föreföll att parallellt använda orden "forskning" och "medicinskt experiment" i samband med den s. k. Ludwigstudien. Jag är inte inblandad i Ludwigstudien, så jag kan inte diskutera den här, men jag vill bestämt säga att vad man har avsett med den väl inte är ett "medicinskt experiment", utan man har velat jämföra två befintliga metoder. Väldigt mycket av det som pågår i den "branschen" består i att man ställer en konventionell behandlingsmetod under diskussion och ifrågasätter om inte ett annat förfarande vore bättre ur den ena eller andra synvinkeln sett. För att kunna svara på den frågan behöver man göra vad som kallas en kontrollerad studie, dvs. man behöver två kontrollgrupper som är varandra så lika som möjligt, för om de inte är varandra lika i fråga om patientmaterialets sammansättning kan man inte heller dra några säkra slutsatser. Det är det frågan har gällt. Personligen har jag inte varit inblandad i studier som haft att göra med kirurgiska ingrepp men väl i jämförelser mellan olika läkemedel. Jag har egentligen aldrig mött några svårigheter. Mycket beror på de enskilda läkarnas psykologiska handlag, och det är självklart att läkarna skall förklara

Nr 146

**Måndagen den
16 maj 1983**

Om läkarnas informations- skyldighet gent- emot patienterna

situationen för patienten. Men även i mycket mindre pressade lägen än dem som Margó Ingvardsson talade om, väljer patienterna för det mesta att säga att doktorn nog ändå begriper vad som är bäst. Om man över huvud taget har den inställningen att man inte får genomföra kontrollerade jämförelser, skulle vi fortfarande leva kvar i åderlåtningens och blodiglarnas tidevarv.

Kerstin Anér hänvisade till Sissela Bok och frågade hur mycket läkarna får ljuga för patienten. Enligt min mening får läkarna över huvud taget inte ljuga för patienten. Det är en fråga om att upplysa patienter om hur det är fatt, men upplysningarna kan naturligtvis lämnas med ett bättre eller ett sämre ordval. Sådant kan emellertid inte lagregleras.

Anf. 71 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! Statsrådet tog upp informationen i det aktuella Göteborgs-exemplet och sade att enligt de uppgifter som nu har inhämtats får patienterna den information som de behöver. Ja, just det! Vem är det som avgör vilken information patienten behöver? Jo, det är den allsmäktige läkaren som själv avgör vilken information patienten skall ha. Jag anser att man när det gäller medicinsk forskning måste ställa högre krav på informationen än beträffande ren sjukdomsbehandling. När det gäller medicinsk forskning är det, enligt min mening, viktigt att skaffa sig regler för hur den här ramlagen skall användas, regler som säger ifrån att informationen om forskningen inte får lämnas samtidigt som patienten får diagnosen. Informationen skall ske muntligt, men kompletteras med skriftlig information, så att patienten i lugn och ro kan läsa på och kanske komma tillbaka med frågor. Om man som patient är okunnig, vet man ju inte ens vilka frågor som man skall ställa till doktorn. Jag tycker att det skulle vara mycket lätt att förse en lag, som bevisligen inte fungerar, med tillämpningsföreskrifter. Annars blir det ju så, att vi har en ny hälso- och sjukvårdslag som är full av en mängd honnörssord som vi aldrig kan leva upp till.

Gunnar Biörck i Värmdö hängde upp sig på att jag talade om medicinska experiment. Jag tycker emellertid att experiment är ett riktigt ord i detta sammanhang, eftersom man inte vet någonting om vilken behandling som är det bästa i det aktuella fallet. Man provar sig fram helt enkelt, och då brukar man kalla det för experiment. Visserligen heter det ju att all sjukvård skall bygga på vetenskap och beprövad erfarenhet. Men vi som har arbetat inom sjukvården ett antal år vet ju att det är läkarna som avgör vad som är vetenskap och beprövad erfarenhet. Det är ju faktiskt så, att det som är vetenskap och beprövad erfarenhet på det ena sjukhuset är lögn och förbannad dikt på det andra, beroende på vilken överläkare som styr sjukhuset.

Jag vill också säga till Gunnar Biörck att det är en myt, skapad av läkarkåren själv, att vi som patienter vill överlämna oss till läkarna. Det vill vi inte alls, men vi behöver ta del av läkarnas kunskap och information för att kunna fatta besluten själva om den vård och behandling som vi vill ha.

15 § Föredrogs och hänvisades
Förslag
1982/83:22 till försvarsutskottet

Nr 146
Måndagen den
16 maj 1983

16 § Föredrogs och hänvisades
Motion
1982/83:2436 till konstitutionsutskottet

17 § Föredrogs men bordlades åter
Skatteutskottets betänkande 1982/83:49
Justitieutskottets betänkanden 1982/83:34, 35 och 37
Utrikesutskottets betänkanden 1982/83:21–23
Kulturutskottets betänkanden 1982/83:27–29 och 31
Utbildningsutskottets betänkande 1982/83:21
Jordbruksutskottets betänkande 1982/83:36
Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1982/83:22 och 28
Civilutskottets betänkande 1982/83:30

18 § Anmälades och bordlades
Motion
1982/83:2437 av *Karin Ahrlund*
Organisationen av riksdagens förvaltningskontor (förs. 1982/83:25)

19 § Anmälades och bordlades
Skatteutskottets betänkande
1982/83:52 Vissa ändringar i reglerna om uppbörd av arvs- och gåvoskatt,
m. m. (prop 1982/83:170)

Utrikesutskottets betänkanden
1982/83:24 Krigsmaterielexport
1982/83:25 Sydafrika och Namibia

Kulturutskottets betänkande
1982/83:26 Ungdoms- och nykterhetsorganisationer (prop. 1982/83:100
delvis)

Jordbruksutskottets betänkanden
1982/83:35 Reglering av priserna på jordbruksprodukter (prop. 1982/
83:162)
1982/83:38 Reglering av priserna på fisk, m. m. (prop. 1982/83:171)

Näringsutskottets betänkande
1982/83:40 Bryggeribranschen (prop. 1982/83:92)

Måndagen den
16 maj 1983

*Meddelande om
frågor*

Civilutskottets betänkanden

1982/83:31 Ändrade regler om förvärv av hyresfastigheter m. m. (prop. 1982/83:153)

1982/83:32 Ändring i byggnadslagen m. m. (prop. 1982/83:167)

20 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 11 maj

1982/83:517 av *Ingvar Eriksson* (m) till jordbruksministern om kontrollen av importerade grönsaker:

Den svenska kontrollen av grönsaker tillhör den hårdaste i världen. Livsmedelsverket utför kontroller på såväl de i Sverige producerade grönsakerna som de importerade grönsakerna. Syftet är att kontrollera huruvida grönsakerna innehåller rests substanser av kemiska bekämpningsmedel. Konsumenterna skall kunna känna sig trygga och kunna köpa grönsaker av hög kvalitet.

Förra året togs 3 600 stickprov på frukt och grönsaker. Resultaten visar att de svenskproducerade håller en genomgående hög kvalitet.

I 109 fall överskreds gällande gränsvärden – men i endast ett fall gällde det en svensk produkt. Vidare har man i vissa fall i importen funnit spår av bekämpningsmedel som är förbjudna i Sverige.

Är jordbruksministern beredd att stoppa import av grönsaker, vilka utsatts för i Sverige förbjudna bekämpningsmedel?

Vilka slutsatser dras eller åtgärder övervägs inom regeringskansliet i anledning av livsmedelsverkets undersökningsresultat?

den 16 maj

1982/83:518 av *Sten Svensson* (m) till statsrådet Bengt Göransson om kulturminnesvården:

Vid en granskning av den statliga kulturminnesvården har riksrevisionsverket (RRV) ifrågasatt värdet av omfattande arkeologiska utgrävningar. Genomgången har t. ex. visat att 27 % av 246 undersökningar inte har gett något av antikvariskt intresse. Verksamheten är överdimensionerad i förhållande till resurserna för omhändertagande. En mycket liten del används för forskning. 90 ton ben ligger obearbetade, och ca 90 000 fynd är under arbete.

Verksamheten leder till produktionskostnader för byggprojekt, så att boendekostnaderna påverkas negativt. Med hänsyn till farhågorna för fortsatta kostnadsökningar – vars totala omfattning närmare bör klarläggas – föreslår RRV att ambitionsnivån sänks när det gäller den fortsatta

inventeringen, så att resurser kan frigöras för andra ändamål. RRV:s rapport visar att det är möjligt att göra stora samhällsekonomiska besparingar genom att i högre grad prioritera objekt av riksintresse framför sådant som visat sig vara av mindre värde för forskning etc., dvs. en ökad styrning av verksamheten mot högre kvalitet och mindre kvantitativ omfattning.

Mot denna bakgrund vill jag fråga statsrådet Göransson om han vill föreslå regeringen att skyndsamt genomföra besparingsåtgärder av bl. a. de slag som rekommenderas i RRV:s rapport.

1982/83:519 av *Sven-Erik Nordin* (c) till bostadsministern om hyreshusavgiften:

Riksdagsbeslutet om införandet av hyreshusavgift har skapat svåra komplikationer vid de pågående hyresförhandlingarna.

Jag vill därför ställa följande frågor till statsrådet Gustafsson:

1. Ämnar statsrådet låta företa någon särskild utvärdering av erfarenheterna av hyreshusavgiften?
2. Ämnar statsrådet föreslå att hyreshusavgiften slopas om denna utvärdering ger ett negativt resultat?

1982/83:520 av *Kerstin Anér* (fp) till utrikesministern om åtgärder för att skydda flyktingar i Libanon:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att FN:s organ skall få mandat att skydda flyktingar i Libanon juridiskt och fysiskt?

1982/83:521 av *Gunnel Liljegren* (m) till utbildningsministern om praktikutbildningen:

I de tekniska utbildningsvägarna på gymnasieskolans tre- och fyraåriga linjer och på högskolorna ingår praktik såsom en obligatorisk del av utbildningen. I år står av olika skäl alltför få praktikplatser till förfogande, och tusentals studerande riskerar att bli utan sin sommarpraktik. Med anledning av den situation som då uppstår – för de studerande och för de tekniska högskolorna och gymnasielinjerna – vill jag ställa följande frågor till utbildningsministern Lena Hjelm-Wallén:

1. Kommer examensbetyg att kunna utfärdas för studerande som inte fullgjort fastställd praktik?
2. Vilka åtgärder finner statsrådet det befogat att vidta?

1982/83:522 av *Jörgen Ullenhag* (fp) till justitieministern om kollektivanslutningen till politiska partier:

Frågan om hur enskilda människors frihet skall värnas är viktig. Från folkpartiets sida kommer vi att föra en bred debatt om frihetens villkor. Vi är kritiska mot de frihetsinskränkningar som regeringen genomfört.

En viktig frihetsfråga gäller kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet. För några veckor sedan uteslöts en folktopartistisk pappersarbe-

Nr 146

**Måndagen den
16 maj 1983**

*Meddelande om
frågor*

Måndagen den
16 maj 1983

*Meddelande om
frågor*

tare i Klippan ur det socialdemokratiska partiet. Han hade tidigare, utan att ha blivit tillfrågad, mot sin vilja och sin övertygelse anslutits till det socialdemokratiska partiet.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser justitieministern att vidta för att ändra den ordning som på detta sätt kränker enskilda människors frihet att själva bestämma sin partitillhörighet?

1982/83:523 av *Kerstin Ekman* (fp) till statsrådet Bengt Göransson om minskat monopol i fråga om etermedia:

Med hjälp av närradio, närtelevision, kabel-TV och satelliter ökar möjligheterna till ett bredare informationsutbud. Det är viktigt att vi i Sverige tar vara på den nya teknikens möjligheter för att ge människor tillfälle att i olika organisationer arbeta med dessa nya medier. Detta är ett sätt att på sikt bryta det kraftiga monopol som i dag råder i etermedia.

Med anledning av detta vill jag fråga kulturministern följande:

Avser regeringen att framlägga förslag till åtgärder som med hjälp av den nya tekniken kan öka friheten i etern?

1982/83:524 av *Karin Ahrland* (fp) till utrikesministern om åtgärder för att stödja kulturarbetare på Cuba:

Ett stort antal författare och andra kulturarbetare har nyligen i ett upprop tagit avstånd från förtrycket på Cuba.

Är utrikesministern beredd att vid samtal med Castro under dennes aviserade besök i Sverige stödja kulturarbetarna i deras kamp för yttrandefrihet i sitt land?

1982/83:525 av *Kerstin Anér* (fp) till civilministern om samkörningen av dataregister:

För att i skilda sammanhang kunna kontrollera av medborgarna lämnade uppgifter blir det allt vanligare att myndigheter vill använda sig av varandras dataregister. Sådana samkörningar syftar till att kontrollera inkomstförhållanden, mantalsskrivningsort etc. Önskemål om samkörning av skilda dataregister är i det enskilda ärendet ofta välmotiverat, men ett antal datasamkörningar tillsammans ger en skrämmande bild av det perfekta kontrollsamhället.

Datainspektionen har nu ett övergripande tillsynsansvar för dataregistren.

I några beslut om tillstånd till samkörning av dataregister har datainspektionen avstyrkt, medan regeringen givit sitt godkännande. De grunder efter vilka sådana godkännanden ges är oftast skäligen skönsmässiga. Utrymme för en skälighetsbedömning måste också finnas. Men regeringens linje inger betänkligheter för den enskilda människans integritet. Med det stora antal dataregister som nu existerar och med den detaljrikedom som dessa

representerar måste en restriktiv inställning till samkörningar intas.

Med hänvisning härtill vill jag fråga civilministern följande:

Avser regeringen att i framtiden inta en mer restriktiv inställning till samkörningar av dataregister?

Nr 146

**Måndagen den
16 maj 1983**

*Meddelande om
frågor*

1982/83:526 av *Hugo Bergdahl* (fp) till bostadsministern om hyresgästernas ställning i allmännyttiga bostadsföretag:

Bostadsrätt är en bra boendeform för att ge de boende ett större inflytande. Bland dem som i dag bor med hyresrätt finns många som – om de tekniska och ekonomiska möjligheterna erbjuds – skulle vilja överta sin lägenhet med bostadsrätt. Hyresgäster i enskilt ägda fastigheter har möjlighet att med förköpsrätt gå in och förvärva en fastighet för att ombilda till bostadsrätt. Denna möjlighet kommer i fortsättningen inte att ges till dem som bor i de allmännyttiga bostadsföretagens fastigheter. Dessa omfattar ca 750 000 lägenheter. Det är otillfredsställande att hyresgäster i de allmännyttiga bolagens hus inte skall ha möjligheter att förvärva en fastighet med bostadsrätt. Därmed får allmännyttans hyresgäster sämre villkor än vad som gäller på bostadsmarknaden i övrigt.

I anledning härav vill jag till bostadsministern ställa följande fråga:

Avser regeringen att föreslå åtgärder som syftar till att stärka hyresgästernas ställning i de allmännyttiga bolagen, så att de får rätt att på samma villkor som andra förvärva en fastighet med bostadsrätt?

1982/83:527 av *Christer Eirefelt* (fp) till industriministern om näringsfriheten:

Principen om näringsfrihet är central för hela vårt ekonomiska system.

Mot den bakgrunden är de allt vanligare kraven på etableringskontroll, auktorisation och andra former av tillståndstvång allvarliga.

I olika sammanhang har talats om möjligheten att bekämpa ekonomisk brottslighet med hjälp av olika former av etableringskontroll. Enskilda skulle först tvingas bevisa sin duglighet och lämplighet för att arbeta i form av egen rörelse. Vissa branscher, bl. a. restaurangbranschen, har särskilt utpekats.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till industriministern.

Avser regeringen att föreslå riksdagen åtgärder som utöver vad som i dag gäller begränsar rätten att fritt utöva näring?

1982/83:528 av *Ingemar Eliasson* (fp) till finansministern om de fria affärstiderna:

Med hänvisning till vice statsministerns signaler om regeringens ökade intresse för frihetsfrågor vill jag till finansministern ställa följande fråga:

Har regeringen för avsikt att i ny affärstidslag förbjuda fria affärstider?

Måndagen den
16 maj 1983

*Meddelande om
frågor*

1982/83:529 av *Lars Ernestam* (fp) till finansministern om skatteavdrag för ekonomiskt stöd till folkrörelser och ideella organisationer:

Folkrörelserna och de ideella organisationerna utgör en viktig grund för ett ideellt samhällsarbete. Deras insatser skapar engagemang och gemenskap. En viktig del är deras humanitära insatser i u-länderna. Här hemma bedrivs imponerande verksamheter bl. a. i syfte att hjälpa människor undan narkotika- och alkoholberoende. Dessa insatser från ideella organisationer av skilda slag är värda allt stöd.

Riksdagen har nyligen infört regler som medger rätt till skattereduktion för medlemsavgifter till fackliga organisationer.

Mot denna bakgrund vill jag fråga finansministern följande:

Avser regeringen att vidga rätten till skatteavdrag till att omfatta också enskildas ekonomiska stöd till folkrörelser och ideella organisationer?

1982/83:530 av tredje vice talman *Karl Erik Eriksson* (fp) till finansministern om en förenklad deklara-tionsblankett:

Enligt pressuppgifter har skatteförenklingskommittén erhållit direktiv om att undersöka möjligheterna att ta fram en starkt förenklad deklara-tionsblankett.

En sådan blankett, som införts bl. a. i Danmark, skulle användas av pensionärer och andra personer med endast lön eller mindre inkomst av kapital.

Många skulle uppleva det som en lättnad att slippa den nuvarande krångliga deklara-tionsblanketten.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till finansminister Kjell-Olof Feldt:

Kommer en förenklad deklara-tionsblankett att tas i bruk vid avgivande av 1984 års deklaration?

1982/83:531 av *Olle Grahn* (fp) till kommunikationsministern om reglerna för tillstånd till taxitrafik:

Enligt en ny bestämmelse skall den som har tillstånd till taxitrafik vara ansluten till beställningscentral, som är gemensam för ett eller flera trafikområden. Föreligger särskilda skäl får länsstyrelsen medge undantag från denna skyldighet. Från taxikundernas sida är det väsentligt att trafikutövarna är anslutna till en gemensam beställningscentral med fullgod kapacitet. Det är i dag enbart taxiföreningen inom ett trafikområde som driver beställningscentralen, och den har ingen skyldighet att låta ansluta icke medlemmar. Man kan därigenom med fog göra gällande att det i praktiken inte är länsstyrelsen utan den lokala taxiföreningen som avgör om någon skall få driva taxirörelse eller inte.

Jag vill fråga kommunikationsministern:

Avser regeringen att framlägga förslag om ändring i yrkestrafikförordningen så att bestämmelsen inte inkräktar på föreningsfriheten?

1982/83:532 av *Eric Hägelmark* (fp) till bostadsministern om förutsättningarna för hyressänkning vid målnings- och tapetseringsarbete som utförs av hyresgäst:

Regeringen har i proposition föreslagit att en hyresgäst – under förutsättning att en hyresgästorganisation träffar avtal härom – får rätt att tillgodoräkna sig lägre hyra när målnings- och tapetseringsarbeten utförs av hyresgästen själv. Propositionsbehandlingen är uppskjuten, förmodligen på grund av protester från fackliga organisationer.

Propositionsförslaget är för den enskilde hyresgästen otillfredsställande så till vida att rätten till lägre hyra förutsätter att en organisation har slutit avtal härom. Det vore rimligare att varje hyresgäst utan villkor fick rätten till lägre hyra om vederbörande själv underhåller sin lägenhet. Förslaget bör omarbetas på denna centrala punkt.

I anledning härav vill jag till bostadsministern ställa följande fråga:

Avser bostadsministern att utforma rätten till lägre hyra när hyresgästen själv utför underhåll så att varje enskild hyresgäst får denna rätt, utan krav på att hyresgästorganisation först skall förhandla för den enskilde?

1982/83:533 av *Kjell Johansson* (fp) till bostadsministern om förenklade byggnormer:

Människors konsumtionsutrymme minskar genom att reallönerna sjunker på grund av den kraftiga devalveringen och andra prisökningar. Hushållssparandet sjunker och är nu rekordlångt. Detta kommer att göra det svårare för människor att skaffa sig ett eget hem.

I anledning härav vill jag fråga bostadsministern följande:

Avser regeringen att föreslå förenklade byggnormer i syfte att åstadkomma en prispress på nybyggandet för att möjliggöra för flera att efterfråga ett eget hem?

1982/83:534 av *Elver Jonsson* (fp) till socialministern om bilstödet till handikappade:

I augusti förra året överlämnade bilstödskommittén sitt betänkande Nytt Bilstöd till Handikappade (SOU 1982:44). Först långt in på detta år sände regeringen utredningen på remiss. Därmed har lång tid gått, vilket minskat möjligheten att snabbt få en reform förverkligad.

Med anledning härav vill jag fråga socialministern:

När bedömer regeringen att remissarbetet kan avslutas och förslag föreläggas riksdagen?

Avser regeringen att vidta extra åtgärder i avsikt att snabbt kunna föreslå riksdagen ett reformerat och nytt bilstöd till handikappade?

Nr 146

Måndagen den
16 maj 1983

*Meddelande om
frågor*

Måndagen den
16 maj 1983

*Meddelande om
frågor*

1982/83:535 av *Björn Molin* (fp) till statsrådet Mats Hellström om importen av textilprodukter:

Införseln till Sverige av textilprodukter från de s. k. lågprisländerna regleras av olika avtal som begränsar tillflödet av billiga klädesvaror till Sverige. Därigenom inskränks valfriheten för den enskilde konsumenten, samtidigt som klädkontot blir högre. En utredning har visat att klädkontot för en genomsnittsfamilj med två barn skulle kunna minska med lägst 1 500 kr. per år om Sverige medgav en fri tillförsel av textilvaror från utlandet.

Med anledning härav vill jag ställa följande frågor:

1. Är regeringen nu beredd att avskriva alla planer på att införa s. k. globalkontingenter för reglering av importen av textilprodukter till Sverige?

2. Är regeringen beredd att göra sådana ändringar i de bilaterala textilbegränsningsavtalen att den fria handeln med textilprodukter underlättas?

1982/83:536 av *Hans Petersson* i Röstånga (fp) till bostadsministern om förenklad handläggning av vissa byggnadslovsärenden:

Avser regeringen att föreslå sådana förändringar i byggnadslagstiftningen att handläggningen av byggnadslovsärenden avseende mindre fritidshus, exempelvis kolonistugor, kan förenklas?

1982/83:537 av *Börje Stensson* (fp) till jordbruksministern om förbudet mot ny- och ombyggnad av djurstallar:

På regeringens förslag beslöt riksdagen den 23 mars i år om förbud under viss tid mot nybyggnad och ombyggnad av djurstallar för nötkreatur, svin och fjärdärfä.

Det har antytts att dispensgivningen skulle bli generös. I riksdagsbeslutet framhålls dock att dispenser främst skulle ges av regionalpolitiska skäl.

Mot bakgrund av nämnda riksdagsbesluts intrång på jordbruksnäringen och antydda dispensmöjligheter vill jag fråga jordbruksministern:

1. Hur många om- och nybyggnadsföretag har stoppats upp på grund av ifrågavarande byggförbud?

2. Vilka åtgärder har vidtagits för att snabbt och rättvist behandla dispensansökningar?

1982/83:538 av *Kenth Skärvik* (fp) till socialministern om etableringskontrollen för privatpraktiserande tandläkare:

Fritt val av tandläkare bör vara en vägledande princip för utformning av tandvården i landet. Den enskilda tandvården måste därför kunna utvecklas vid sidan av folktandvården.

Mot bakgrund av vice statsministerns signaler om regeringens ökade intresse för frihetsfrågor vill jag fråga socialministern följande:

Avser socialministern att avveckla den nuvarande etableringskontrollen, som är riktad mot privatpraktiserande tandläkare?

1982/83:539 av *Jan-Erik Wikström* (fp) till statsrådet Ingvar Carlsson om programmet för ökad frihet för enskilda medborgare:

Vice statsministern har aktualiserat frågan om hur friheten för enskilda medborgare skall kunna ökas. Exemplifieringen synes ha berört många departement och ämbetsverk. Mot bakgrund av detta vill jag fråga vice statsministern:

Hur avser regeringen att organisera arbetet för att genomföra programmet för ökad frihet för den enskilde?

1982/83:540 av *Rolf Wirtén* (fp) till finansministern om företagens uppgiftslämnande:

Delegationen för företagens uppgiftslämnande, DEFU, genomförde ett omfattande arbete för att finna former för att begränsa företagens uppgiftslämnande. Ett antal rutiner har också utarbetats för att nå en samsyn mellan statsmakter och näringsliv i dessa frågor. Som en komplettering till det system som nu gäller för att begränsa företagens uppgiftslämnande är det dock nödvändigt att med jämna mellanrum vidta engångsåtgärder av typen DEFU-utredningen för att minska blankettfloran.

Med anledning av det anförda vill jag till finansministern ställa följande fråga:

Avser regeringen att vidta åtgärder för att söka begränsa den nuvarande omfattningen av de uppgiftsinsamlingar som riktas framför allt mot näringslivet men också mot kommuner och organisationer?

1982/83:541 av *Ulla Orring* (fp) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om läkarnas privata akutcentraler och kvällsmottagningar:

Trots den stora satsning som har skett på utbyggnad av den öppna primärvården med flera vårdcentraler har svenska folket svårt att komma till tals med sin läkare. Några akutcentraler och kvällsmottagningar har nu öppnats i privat regi.

Ämnar statsrådet vidta några åtgärder för att begränsa eller förhindra den valfrihet och de komplement som de privata mottagningarna kan utgöra för patienterna?

21 § Kammaren åtskildes kl. 14.56.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert

Nr 146

Måndagen den
16 maj 1983

*Meddelande om
frågor*